

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

AUDINGA KULYTĖ
II kurso studentė

**KURDŲ POLITIKA IRAKE: DEMOKRATIJOS STIPRINIMAS AR
KONFLIKTO RIZIKOS DIDINIMAS?**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: dr. V. Beržiūnas

Vilnius, 2021

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Bakalauro/magistro darbo vadovo/ės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Bakalauro/magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Bakalauro/magistro darbo recenzentas/ė:

.....
(v., pavardė)

Bakalauro/magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „Kurdu politika Irake: demokratijos stiprinimas ar konflikto rizikos didinimas“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ar užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Audinga Kulytė

BIBLIOGRAFININIS APRAŠAS

Kulytė A. Kurdu politika Irake: demokratijos stiprinimas ar konflikto rizikos didinimas: Politikos mokslų specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas V. Beržiūnas – V., 2021. – 59 p.

Reikšminiai žodžiai: Irako Kurdistanas, Artimieji Rytai, Prancūzija, Jungtinė Karalystė, liberalus pliuralizmas, nevalstybiniai veikėjai, konsocializmas, integralizmas, išorės veikėjai, paradiplomatija, protodiplomatija.

Šiame darbe tiriamas Irako Kurdistanui suteiktų reprezentacijos (atstovavimo) teisių poveikis tarptautiniams santykiams. Tyrimo laikotarpio pradžia yra 2005–ieji metai, nes tuo metu Irako konstitucija pripažino Irako Kurdistaną autonominiu regionu bei suteikė ribotas reprezentacijos teises. Darbe pristatoma kokybinė tyrimo medžiaga yra iki 2020–ųjų metų. Atvejo studijoje yra pristatomos ne tik oficialios Irako Kurdistan, Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos politikų kalbos, oficialūs pranešimai ir dokumentai, bet ir statistikos duomenys – apklausos, kurios suteikia galimybę įvertinti oficialios retorikos ir respondentų atsakymų skirtį. Tyrimo rezultatai pademonstruoja painų ir paradoksalų nevalstybinių veikėjų bei valstybių ryšį bei šio ryšio pasekmes.

Turinys

Įvadas	6
1. Liberalus pliuralizmas ir nevalstybiniai veikėjai	12
2. Konsocializmas	14
2.1. Konsocializmo ir integralizmo priešprieša	15
3. Nevalstybinių veikėjų ir valstybių santykiai	17
4. Irako Kurdistano reprezentacija.....	20
5. Metodologija.....	24
Tyrimas	25
6. Jungtinė Karalystės veikimas Artimuosiuose Rytuose	25
6.1. Jungtinės Karalystės ir Irako Kurdistano santykiai.....	27
7. Prancūzijos veikimas Artimuosiuose Rytuose	30
7.1. Prancūzijos ir Irako Kurdistano santykiai	32
8. Irakas, demokratija ir išorės veikėjai	33
9. Išvados	47
Literatūros sąrašas	51
Summary.....	59

Ivadas

Artimųjų Rytų valstybių politika ir santykiai ne tik su kaimyninėmis valstybėmis, bet ir tarptautine bendruomene yra išskirtiniai dėl vyraujančių nesutarimų ir įsiplieskiančių ginkluotųjų konfliktų. Legitimų valdžios institucijų formavimas, religinės laisvės užtikrinimas yra laikomi vienais iš sudėtingiausių iššūkių regione. Šie iššūkiai, argumentuojama, turėtų būti sprendžiami atsižvelgiant į geografinę realybę bei etninę įtampą. Teigiama, kad nevalstybinių veikėjų augimas gali pagilinti šį teritorinį bei religinį susiskaldymą ir paskatinti konfliktų atsiradimą¹. Visgi, Artimieji Rytai yra tirtini ne vien dėl konfliktų gausos, bet ir dėl veikėjų, kurie atsiduria įvykių epicentre – tai yra kaimyninės valstybės, nevalstybiniai veikėjai, teroristinės grupuotės bei išorės veikėjai – skirtingas valdymo formas palaikančios užsienio valstybės.

Dėl to tvyranti įtampa, skirtingos interesų grupės ir jų įtaka skatina atidžiau žvelgti į Artimųjų Rytų regioną. Istorija liudija, kad žlugus Osmanų imperijai ir atsiradus galios vakuumui, buvo prieštarinčiai nubrėžtos Artimųjų Rytų valstybių sienos. Jos išryškino etnines bei religines skirtis, kurios lig šiol yra prieštarinčiai vertinami². 1916 metais, dviejų diplomatų (brito ir prancūzo) Sykes ir Picot slaptas susitarimas liudijo žlugusios Osmanų imperijos teritorijos pasidalijimo siekį. Svarbu paminėti, kad planuojant teritorijų pasidalijimą nebuvo atsižvelgta ne tik į arabų teises, bet ir į galimą jų reakciją. Buvo klaidingai spėjama, kad arabai bus pasyvūs. Visgi, Pirmojo Pasaulio karo baigtis nulėmė kitokią realybę, nei tą, kurią įsivaizdavo šie diplomatai. Britanija ir Prancūzija dėl sunkios pokario ekonominės situacijos negalėjo skirti ypač didelių investicijų regione. Be to, dar vienu svarbiu iššūkiu tapo patirties trūkumas valstybės kūrimo procese (angl. state-building) svetur. Kolonijinė patirtis, kuri buvo paremta „kontrolė, raminimu ir mažų išlaidų reikalaujančiu administravimu“ nebuvo pakankama valstybės kūrimo procesui įgyvendinti³. Kaip ir ankstesniais, taip ir dabartiniais laikais, **valstybių sienų nubrėžimas nepaisant tapatybės dėmens tapo vienu iš veiksmų, išryškinusių įtampą regione**⁴.

¹ Valensi, C. (2015). *Non-State Actors: A Theoretical Limitation in a Changing Middle East*. https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/systemfiles/4_Valensi.pdf

² Rabinovich, I., Sabel, R., & Eran, O. (2016). *A Century since the Sykes-Picot Agreement: Current Challenges*. Institute for National Security Studies. 1-4. <http://www.jstor.org/stable/resrep08741>

³ Ottaway, M. (2015). *Learning from Sykes-Picot*. Wilson Center. 5-6. https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/learning_from_sykes_picot.pdf

⁴ Zaman, S. (2012). *Rise of the Non-State Actors in Middle East: Regional Dimensions*. 54-55. <https://www.researchgate.net/publication/309231572>

Religinių, etninių ir teritorinių kritinių taškų sandūroje atsidūrė savo valstybės neturintys nevalstybiniai veikėjai. Irako, Irano, Turkijos ir Sirijos teritorijose pasiskirstę kurdai - didžiausia tauta, neturinti savo valstybės, kuri yra **nevienodai reprezentuojama**. Svarbu paminėti, kad kurdų analizė turi ne vien praktinę reikšmę, bet ir yra **kupina teorinių iššūkių**, nes nevalstybinių veikėjų, separatistų judėjimo analizė yra „pradiniame lygmenyje” ir „gilesnis *de facto* valstybių dinamikos supratimas gali būti tiriamas pasitelkiant atvejo analizę”⁵.

Šio darbo epicentre esantys Irako kurdai **turi įteisintą Irako Kurdistano regiono autonomiją bei reprezentacijos teises, nepaisant to, kad neturi savo valstybės**. Kurdai yra įdomūs praktine ir analitine prasme, nes jie, nors ir būdami Irako dalimi, yra įgiję atstovavimo teisių, vykdo užsienio politiką⁶. Reikšmingu įvykiu kurdų autonomiškumui laikytinas 2005-ųjų Irako konstitucijos įsigalėjimas, kuris ne vien įgalino Irako Kurdistano autonominio regiono statusą, bet ir įtvirtino minėtąsias reprezentacijos teises. Šis etapas įteisino **federacinės sistemos, kuri suteikė kurdų atstovavimo galimybes, įsigalėjimą, laikomą „beprecedenčiu modernaus Irako istorijoje”**⁷. Būtent kurdų reprezentacija verčia kvestionuoti, kaip didelį nepasitenkinimą Artimųjų Rytų regione jaučiantys kurdai, kuriems nebuvo suteikta valstybė, gali megzti santykius su užsienio valstybėmis ir prisidėti prie Artimųjų Rytų demokratizacijos ar kito stabilizuojančio veikimo, kurį deklaruoja **Kurdistano regioninė vyriausybė. Ji teigia, kad „klestinčio ir stipraus Kurdistano kūrimas yra būtinas ilgalaikiam regiono stabilumui”**⁸. Irako ir Irako Kurdistano priklausomybės ir įtakos ryšio dinamika ragina apžvelgti painių motininės Irako valstybės ir Irako Kurdistano santykių bei jo pasekmes, kurios peržengia Irako teritorijos ribas. Remiantis moksline literatūra, nevalstybinių veikėjų santykiai su išoriniais veikėjais yra siejami su paradiplomacija ir protodiplomatija. Paradiplomacija yra siejama su nevalstybinių veikėjų vykdoma diplomatija,

⁵ Palani, K., Khidir, J., Dechesne, M., Bakker, E. (2019). *Strategies to Gain International Recognition: Iraqi Kurdistan's September 2017 Referendum for Independence, Ethnopolitics*. 3. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17449057.2019.1596467?scroll=top&needAccess=true>

⁶ Ababakr, Y. M. (2020). *Iraqi Kurdistan Region: from paradiplomacy to protodiplomacy*. Review of Economics and Political Science. 2. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/REPS-01-2020-0002/full/html>

⁷ Bet-Shlimon, A. (2019). *City of black gold: Oil, ethnicity, and the making of modern Kirkuk*. Stanford, CA: Stanford University Press.

⁸ *Foreign Relations*. Kurdistan Regional Government. (n.d.). <https://gov.krd/english/the-governments-mission/foreign-relations/>

kuria nėra siekiama atsiskyrimo nuo motininės valstybės. Kitą reikšmę turi protodiplomatija⁹. Remiantis Cornago apibrėžimu, protodiplomatija yra „užmezgimas formalių ir neformalių kontaktų, kurie gali būti nuolatiniai arba *ad hoc*, su užsienio vienetais arba privačiais dariniais, siekiant iškelti socioekonominius, kultūrinius, politinius interesus.“¹⁰ Vertinant Irako Kurdistaną 2017 metais organizuotą referendumą dėl Irako Kurdistaną nepriklausomybės, Ababakr pastebi, kad šis atsiskyrimo elementas susieja Irako kurdus su protodiplomatija¹¹. Svarbu akcentuoti, kad **Irako konstitucijoje paminėtos Irako Kurdistaną reprezentacijos teisės yra ribotos**. Remiantis Irako konstitucija, Irako Kurdistanas negali pats formuoti užsienio politikos, tačiau būdamas autonomišku regionu gali skatinti kultūrinius, socialinius, vystymosi reikalus. Visgi nėra sutariama, ar kurdai neperžengia šios ribos. Vertinant valstybių ir nevalstybinių veikėjų santykius su išore yra išskiriami keli svarbūs aspektai: valstybės gali formuoti užsienio politiką pasitelkdamos tokius instrumentus kaip diplomatiją, derybas, ekonomines sankcijas; nevalstybiniai veikėjai gali palaikyti užsienio ryšius diplomatija, derybomis ir ekonominėmis strategijomis¹². Zadeh ir Kirmanj pastebi, kad Irako kurdai veikė peržengdami savo regionui suteiktas reprezentacijos teises ir elgėsi kaip *de facto* valstybė, nes „Kurdistaną regioninė valdžia formavo savo užsienio politiką ir palaikė diplomatinis ryšius nepaisydama Irako vyriausybės; taip pat derėjosi ir sudarė tarptautines sutartis, neatsižvelgdama į centrinę vyriausybę“¹³.

⁹ Mohammed, H. K., & Owtram, F. (2014, January 1). *Paradiplomacy of Regional Governments in International Relations: The Foreign Relations of the Kurdistan Regional Government (2003 – 2010)*. Brill. 68. https://proxy.lnb.lt:2196/stable/pdf/43899159.pdf?ab_segments=0%2F5882%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Af2c0fad1a3e16c1d0e9ed3495707b42a

¹⁰ Zadeh, Y. A., & Kirmanj, S. (2017). *The Para-Diplomacy of the Kurdistan Region in Iraq and the Kurdish Statehood Enterprise*. 588. https://proxy.lnb.lt:2196/stable/pdf/90016497.pdf?ab_segments=0%2F5882%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Aba78810f7d25c9ce950b4b2a6e404c08

¹¹ Ababakr, Y. M. (2020). *Iraqi Kurdistan Region: from paradiplomacy to protodiplomacy*. 2. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/REPS-01-2020-0002/full/pdf?title=iraqi-kurdistan-region-from-paradiplomacy-to-protodiplomacy>

¹² Mohammed, H. K., & Owtram, F. (2014, January 1). *Paradiplomacy of Regional Governments in International Relations: The Foreign Relations of the Kurdistan Regional Government (2003 – 2010)*. Brill. 70-75. https://proxy.lnb.lt:2196/stable/pdf/43899159.pdf?ab_segments=0%2F5882%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Af2c0fad1a3e16c1d0e9ed3495707b42a

¹³ Zadeh, Y. A., & Kirmanj, S. (2017). (PDF) *The Para-Diplomacy of the Kurdistan Region in Iraq and the Kurdish Statehood Enterprise*. 588. https://proxy.lnb.lt:2196/stable/pdf/90016497.pdf?ab_segments=0%2F5882%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A571585baeebe20b57b409d79090b10b

Akademinėje literatūroje išryškėja kelios tendencijos - tiriant vidinę kurdų dinamiką yra pabrėžiamas separatizmas, konflikto rizika, interesų konfliktai arba priešingai – nagrinėjamas galimas indėlis į taikos kūrimą, yra pristatomas Irako Kurdistano palankumas Vakarams¹⁴, puoselėjantiems demokratiškas vertybes, o taip pat ir pristatomas Irako kurdų buvimas „stabilumo sala“¹⁵. Visgi, vertinant dabartinę Irako Kurdistano realybę, pastebėtina, kad nepaisant to, kad Irakas suteikė jiems autonomiškumą, kuris, remiantis konsocializmu, turėtų padėti sumažinti konflikto riziką, vis tiek neverta ignoruoti išlikusių paties Irako Kurdistano regiono vidinių problemų ir susidūrimų su kaimyninėmis valstybėmis (pavyzdžiui, teroristine organizacija laikoma kurdų Darbininkų partija kovoja su Turkija, o Iranas bei kitos kurdų gyvenamos teritorijos baiminasi, kad kurdų vienybė naikintų jų nacionalinę vienybę).

Tad darbo **objektas** yra Irako teritorijoje veikiančių, savo regiono autonomiją turinčių Irako Kurdistano kurdų reprezentacijos poveikis tarptautiniams santykiams.

Atsižvelgiant į įtampą, tvyrančią Irake, prie kurios prisideda neišspręstas kurdų klausimas, darbe keliami **problema** yra stabilaus Irako Kurdistano įvaizdžio motyvas, kuris neatskleidžia realybėje tvyrančios įtampos Artimųjų Rytų regione.

Ši problema reiškia, kad Irako Kurdistanas mokslinėje literatūroje ir žiniasklaidoje dažnai pristatomas išskirtiniu, „Kitu Iraku“, kuris yra siejamas su stabilumu, tačiau žvelgiant į Artimuosiuose Rytuose neblėstančią įtampą bei kylančius ginkluotus susidūrimus, iškyla tokio Irako Kurdistano vertinimo problema. Nepaisant to, kad Irako Kurdistanas turi Irako konstitucija jam suteiktas atstovavimo teises ir atsižvelgiant į nevalstybinių veikėjų veikimo ypatybes - demokratijos kūrimą neturint sienų, yra iškeliami ginamieji teiginiai:

Pirmasis ginamasis teiginys: stabilaus Irako Kurdistano įvaizdis yra ideologinė vizija, turinti politinius motyvus, nes Irako Kurdistano tikrovė yra priešinga - nevieninga, ne visuomet prognozuojama ir priklausoma nuo aplinkybių.

Antrasis ginamasis teiginys: demokratijos kūrimas neturint sienų gali būti destruktivus Artimųjų Rytų regiono saugumui.

¹⁴ UK Government policy on the Kurdistan Region of Iraq. (2015). 6-7.

<https://publications.parliament.uk/pa/cm201415/cmselect/cmffaff/564/564.pdf>

¹⁵ Palani, K. , Khidir, J., Dechesne, M., Bakker, E. (2019). *Strategies to Gain International Recognition: Iraqi Kurdistan's September 2017 Referendum for Independence*. 6.

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17449057.2019.1596467?scroll=top&needAccess=true>

Pirmasis ginamasis teiginys skatina tirti Irako Kurdistano įvaizdžio formavimo užsienyje motyvus. Tai yra, išvelgti žinutę, kurią siekiama perduoti, kaip ji suprantama, interpretuojama Vakaruose ir kokią naudą joje išvelgia valstybės, kuriose Irako kurdai siekia reprezentacijos.

Antrasis ginamasis teiginys ragina įvertinti nevalstybinių veikėjų veikimo ir jų užsienio politikos formavimo pasekmes regiono stabilumui bei verčia išnagrinėti ar gali nevalstybiniai veikėjai diplomatija „peržengti“ geopolitinę-etninę realybę, ja manipuluoti.

Siekiat užpildyti nevalstybinių veikėjų tyrimų spragas bei iširti Irako Kurdistano kurdų reprezentacijos poveikį, šiame darbe bus pasitelkiama atvejo studija (angl. *case study*): darbe tiriama kurdų reprezentacija užsienyje (pasirinktas tyrimo laikotarpis yra nuo 2005-ųjų metų, kai buvo suteiktos oficialios reprezentacijos teisės Irako kurdams, iki 2020-ųjų metų). **Atvejo studijos metodas pasirinktas dėl šio metodo suteikiamos prieigos tirti kompleksiškus klausimus, pasitelkiant įvairius šaltinius**, kai „tikro gyvenimo kontekste nagrinėjamas dabartinis fenomenas, ir ribos tarp fenomeno bei konteksto nėra visiškai aiškios“¹⁶.

Darbe analizuojami įvairūs šaltiniai: oficialūs politikų pranešimai žiniasklaidoje, už užsienio reikalus atsakingų institucijų dokumentai bei kalbos ir apklausų duomenys. Pabrėžtina, kad Irako Kurdistanas iš viso turi 14 atstovybių užsienyje¹⁷. Šiame darbe dėl minėtųjų istorinių sąsajų bus nagrinėjamos dvi iš jų – Prancūzijos ir Jungtinės Karalystės. Darbe naudojami viešos prieigos šaltiniai. Jungtinės Karalystės vyriausybės oficialiame puslapyje yra pateikiama detali informacija apie santykius su Irako Kurdistanu, o Prancūzijos oficialiame vyriausybės puslapyje daugiausia yra skelbiamos kalbos, kuriose galima išvelgti Prancūzijos veikimo viziją bei pagrindinius veikimo principus.

Šių valstybių pasirinkimas Irako Kurdistano veikimo kontekste yra reikšmingas tuo, kad galima išvelgti, ar Irako kurdai, turėdami atstovavimo teises, yra įgiję savarankiškumo ar vis dar yra priklausomi nuo buvusių kolonijinių jėgų valios. Verta pastebėti, kad tiriant Irako Kurdistano veikimą, duomenys yra labai riboti, dėl to statistikos duomenys – Irako Kurdistane atliktų apklausų rezultatai – ypač vertingi, siekiant išvelgti dinamiką dažnai „stabiliu“ vadiname Irako Kurdistane.

¹⁶ Husein, B. (2017). *The Kurdish issue: the Kurds between the historical dream and the ambiguous reality*. 13-14. https://projekter.aau.dk/projekter/files/261766604/Thesis_2017.pdf

¹⁷ O'Driscoll, D., & Sasnal, P. (2015). *Is Three a Crowd? The Kurds, Baghdad and Poland*. 1. [https://www.files.ethz.ch/isn/194259/PISM%20Policy%20Paper%20no%2030%20\(132\).pdf](https://www.files.ethz.ch/isn/194259/PISM%20Policy%20Paper%20no%2030%20(132).pdf)

Darbo tikslas yra išsiaiškinti, kokią poveikį tarptautiniams santykiams turi Irako Kurdistanui naudojamos jiems suteiktos reprezentacijos (atstovavimo) teisės. Tai reiškia, kad šiuo tikslu siekiama atkleisti kaip savo valstybės nesukūrę, o tik autonomijos teises turintys Irako kurdai mezga santykius su išorės veikėjais ir kokią poveikį toks santykių tarp nevalstybinių veikėjų ir valstybių mezgimas gali turėti tarptautiniams santykiams.

Siekiant atsakyti į darbo tikslą ir patikrinti ginamuosius teiginius, yra išskiriami **uždaviniai**:

1. Remiantis liberalaus pliuralizmo teorija ir konsocializmo įžvalgomis išskirti nevalstybinių veikėjų reikšmę tarptautinių santykių sistemoje.
2. Išsiaiškinti kaip Irako Kurdistanui regioninė valdžia kaip nevalstybinis veikėjas, turintis reprezentacijos teises, formuoja savo įvaizdį užsienyje.
3. Nustatyti, kokia yra Irako Kurdistanui ir Vakarų valstybių (Prancūzijos ir Jungtinės Karalystės) ryšių palaikymo dinamika (dėl ko nevalstybiniai veikėjai yra reprezentuojami).
4. Išskirti pagrindinius iššūkius, kuriuos Artimųjų Rytų regione patiria valstybės neturintys veikėjai, kurie kuria savo reprezentaciją užsienyje.
5. Ištirti ar Irako Kurdistanui reprezentacija užsienyje gali turėti stabilizuojantį poveikį.

Darbas yra suskirstytas į dvi pagrindines dalis: teorinę ir praktinę. **Teorijoje** yra atskleidžiama pliuralizmo teorija ir įvertinama nevalstybinių veikėjų reikšmė tarptautiniuose santykiuose. **Praktinėje** dalyje, visų pirma, yra pateikiama tyrimo metodologija ir paaiškinama atvejo studijos vykdymo eiga. **Tyrimo eiga** padeda kryptingai patikrinti darbe iškeltus ginamuosius teiginius. Šiame tyrime:

- remiantis oficialiais duomenimis (kalbomis, įvairiais dokumentais) yra atskleidžiami Jungtinės Karalystės bei Prancūzijos užsienio politikos tikslai Artimuosiuose Rytuose bei santykiuose su Irako Kurdistanu;
- pasitelkiant apklausų duomenis vertinamas Irako Kurdistanui kuriamo stabilaus ir demokratiško įvaizdžio tikrumas;
- naudojantis oficialiais pranešimais ir apklausomis yra kritiškai įvertinami užsienio veikėjų (Jungtinės Karalystės ir Prancūzijos) veikimo principai Artimuosiuose Rytuose ir Irako Kurdistanui;
- akcentuojamos pagrindinės įžvalgos ir pateikiamos dalinės išvados.

Darbo pabaigoje yra atsakoma į darbo tikslą, uždavinius bei yra įvertinami ginamieji teiginiai.

1. Liberalus pliuralizmas ir nevalstybiniai veikėjai

Siekiant išskirti Irako kurdų tapatybės tarptautiniuose santykiuose aspektus ir jų veikimo kryptis, šiame darbe pristatoma **liberalaus pliuralizmo teorija**. Liberalus pliuralizmas, anot mokslininkų Robert Keohane ir Joseph Nye, padeda žvelgti į nevalstybinių veikėjų dinamikos reikšmę tarptautinių santykių sistemoje. Remiantis šia teorine prieiga, **valstybės nėra vieninteliai ar nedalūs veikėjai politinėje sistemoje**. Teigiama, kad tradicinis kariuomenės ir saugumo dėmuo nėra esminis politikos formuotojas, nes **ekonominiai ir socialiniai interesai užima svarbią vietą politikos formavime**. Šie interesai, pasak Keohane ir Nye, tampa vis aktualesni, nes dabartiniame pasaulyje dėl technologijų pažangos, greitesnės komunikacijos, auga tarpusavio priklausomybė bei globalūs iššūkiai. Dėl to, pliuralistai, pateikdami alternatyvą realizmo teorijai, kuri „gali trukdyti išvelgti nevalstybinių veikėjų įsitraukimą valstybėse“¹⁸, skatina kreipti dėmesį į kompleksiskumą ir transformacijas dabartinėje pasaulio politikoje¹⁹. Tad liberalus pliuralizmas yra išskirtinis tuo, kad yra pabrėžiama naudos, interesų svarba tarptautiniuose santykiuose. Be to, svarbu pastebėti globalizacijos aspektą, lėmusį greitesnį bendravimą bei galimybes valstybėms megzti ryšius ne vien su kitomis valstybėmis, bet ir nevalstybiniais veikėjais. Šis skirtingų veikėjų santykis žymi poreikį nagrinėti naują dinamiką – valstybių ir nevalstybinių veikėjų ryšius bei tai, kas juos sieja.

Vertinant nevalstybinių veikėjų charakteristiką, nevalstybiniais veikėjais yra laikomi ne vien su separatizmu siejami veikėjai, bet ir organizacijos, kurios veikia autonomiškai nuo valstybės: nėra priklausomos nuo valstybės finansavimo ar kontrolės. Jų tiesioginis arba dalinis veikimas veikia politinius sprendimus vienoje ar keliose valstybėse arba tarptautinėse institucijose. Šioms organizacijoms yra priskiriamos tarptautinės korporacijos, nevyriausybines organizacijos bei tarpvyriausybines organizacijos. Minėtosios organizacijos dažnai yra siejamos su pozityviais pokyčiais ir teigiamu indėliu į politiką. Visgi, kritiškiau yra

¹⁸ Stengel, F. A. (2017). *Non-State Actors and Foreign Policy*. ResearchGate. 3. https://www.researchgate.net/publication/317586521_Non-State_Actors_and_Foreign_Policy

¹⁹ Geeraerts, G. (1995). *Analyzing Non-State Actors in World Politics*. <http://poli.vub.ac.be/publi/pole-papers/pole0104.htm>

vertinami nevalstybiniai ginkluoti veikėjai²⁰. **Nevalstybiniai ginkluoti veikėjai** (angl. NSAA) turi galimybes ir priemones imtis sisteminių agresyvių veiksmų. Pabrėžiama, kad jie dažnai siekia valstybės ir visuomenės kontrolės, norėdami naudingųjų išteklių. Jų veikimas gali lemti politinį nestabilumą ir smurtinį konfliktą. Šių nevalstybinių veikėjų reikšmė grindžiama tuo, kad jie **verčia susimąstyti apie galios monopolio reikšmę valstybės politikai**. Svarstoma, kad Artimuosiuose Rytuose sąlygos nevalstybiniam veikėjams atsirasti palankios dėl galios monopolio trūkumo. Vadinasi, esant galios fragmentacijai valstybėje, **nevalstybiniai ginkluoti veikėjai gali turėti lemiamą svarbą politiniams įvykiams regione**.²¹ Taip pat, jie gali lemti ir institucinio aparato silpnėjimą.²² Pabrėžiama, kad nevalstybiniai veikėjai gali iškilti ne vien dėl galios vakuomo ar nusilpusios valstybės. **Jų veikimą gali paskatinti ir nesaugumo jausmas bei valstybės kūrimo galimybės**.²³ Tad nevalstybiniai veikėjai globaliame pasaulyje yra įvairūs ir jų veikimo motyvacija gali būti skirtinga, o taip pat ir su jų veikimu sietina rizika, kurią verta plačiau nagrinėti.

Išskyrus skirtingus nevalstybinių veikėjų bruožus bei ne vienodą jų motyvaciją, svarbu akcentuoti, kad nevalstybinių veikėjų tyrinėjimas vertinamas kritiškai – skatinama pasirinkti tinkamas sąvokas jų veikimo apibrėžimui. Taip pat, dėmesys skirtinas išsiaiškinti, kuomet nevalstybinių veikėjų ir valstybės veikimas tampa sunkiai atskiriamas.²⁴ Šis nevalstybinių veikėjų įvardijimas gali tapti teoriniu iššūkiu, kadangi remiantis tradiciniu valstybės apibrėžimu, **nurodomi valstybės bruožai gali nusakyti ir nevalstybinių veikėjų esmę**. Pavyzdžiui, Michael Mann valstybės apibrėžime išskiriami institucijų centralizacijos, galios monopolio teritorijoje bei fizinės galios panaudojimo aspektai gali būti tapatinami ir su nevalstybinių veikėjų veikimu.²⁵ Tad pastebima, kad **autoriteto demonstravimas būdingas ne vien valstybėms**. Svarbu pabrėžti, kad pastebimas dėsningumas – kurdų kaip sienas iš

²⁰ Valensi, S. (2015). *Non-State Actors: A Theoretical Limitation in a Changing Middle East*. 61-62 https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/systemfiles/4_Valensi.pdf

²¹ Dallas-Feeney, C. P., & About The Author(s) Christopher P. Dallas-Feeney. (2019). *Violent Non-State Actors in the Middle East: Origins and Goals*. 2-3. <https://www.e-ir.info/2019/05/28/violent-non-state-actors-in-the-middle-east-origins-and-goals/>

²² Yesiltas, M., & Kardas, T. (2018). *Non-state armed actors in the Middle East. Geopolitics, ideology, and strategy*. 10-11. Cham: Springer International Publishing.

²³ Ten pat.

²⁴ Valensi, S. (2015). *Non-State Actors: A Theoretical Limitation in a Changing Middle East*. 63-64. https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/systemfiles/4_Valensi.pdf

²⁵ Ten pat.

naujo brėžti siekiančių veikėjų išskyrimas, teigiant, kad smurtaujančios ginkluotosios organizacijos, tokios kaip *Hizbollah* nėra vienintelės to siekiančios veikėjos. Arslan nagrinėja sukilėlių grupuočių tarpvalstybinių ryšių įtaką taikos proceso dinamikai. Autorius bando rasti atsvarą literatūroje vyraujančiam požiūriui, kad vidaus politika lemia veikėjo veiksmus.²⁶ Nagrinėjant nevalstybinių veikėjų santykį su išore, svarbu paminėti, kad **išorės veikėjai gali pasinaudoti nevalstybinių veikėjų ryšiais**, kadangi nevalstybiniam veikėjams trūksta finansinių ir karinių išteklių, kuriuos gali suteikti išorė, **mainais į bendradarbiavimą**.²⁷ Pastebima, kad nevalstybinių veikėjų vertinimas, jų apibrėžimas gali būti sudėtingas. Tai lemia tai, kad jiems priskiriami bruožai gali sutapti su valstybei priskiriamais bruožais, tokiais kaip teritorijos turėjimas, fizinės galios panaudojimas ir institucijų veikimas. Visgi, tai nėra tapačios sąvokos.

2. Konsocializmas

Pristačius nevalstybinių veikėjų įvardijimo problematiką (nevalstybinių veikėjų veikimas gali būti labai panašus į valstybių veikimą), iššūkius (motininė valstybė gali paskatinti nevalstybinių veikėjų stiprėjimą ar silpnėjimą) ir dažnas jų veikimo kryptis, verta atkreipti dėmesį į tai, **kaip nagrinėjama nevalstybinių veikėjų reikšmė ir kaip tiriama, kokiais veiksmis valstybės gali prisidėti prie jų atstovavimo**. Verta paminėti, kad nepaisant nevalstybinių veikėjų reikšmės įvardijimo globalizacijos kontekste, „**literatūra išlieka aprašomojo pobūdžio, daugiausia apibendrinanti įvairias valdymo planus ar sąlygas, kurioms esant nevalstybiniai veikėjai yra įtraukiami į valdymą**“²⁸. Tai yra ypač svarbus aspektas, į kurį svarbu atkreipti dėmesį. Dėl aprašomojo pobūdžio informacijos vyravimo, tenka dėti pastangas ir išskirti pagrindinius aspektus, kuriuos bandoma pabrėžti vertinant nevalstybinius veikėjus, nes nėra pateikiamų konkrečių principų ar nekintančių interesų, pagal kuriuos būtų lengviau vertinti nevalstybinius veikėjus. Tad svarbu akcentuoti, kad nėra vienos

²⁶ Arslan, S. (2019). *Transborder Ethnic Kin and the Dynamics of Peace Processes: Insights from the Kurdish Conflict*. <https://proxy.lnb.lt:2065/doi/full/10.1080/13698249.2019.1667721>

²⁷ Kamel, L. (2017). *The Frailty of Authority. Borders, Non-State Actors and Power Vacuums in a Changing Middle East*. 69. https://www.iai.it/sites/default/files/newmed_authority.pdf

²⁸ Stengel, F. A. (2017). *Non-State Actors and Foreign Policy*. ResearchGate. 3. https://www.researchgate.net/publication/317586521_Non-State_Actors_and_Foreign_Policy

nevalstybinių veikėjų teorijos, nusakančios konkretų jų veikimo pradą. Dėl to nevalstybiniai veikėjai dažnai analizuojami pasitelkiant skirtingus kontekstus ir įvairius vertinimo kriterijus. Pavyzdžiui, viena iš teorinių prieigų, kuriomis pliuralistai siekia atskleisti nevalstybinių veikėjų reikšmę yra **konsocializmas**. Šios teorijos pradininkas Arendt Lijphart pabrėžė konsocializmo reikšmę, siekiant teigiamo poveikio demokratijai, kai motininėje valstybėje yra didelė segmentacija, kuri reiškia, kad yra daug skirtingų veikėjų vienoje valstybėje. Teigiamas nevalstybinių veikėjų poveikis demokratijai yra siejamas su stabilumu, kuris, autoriaus vertinimu, reiškia žemą pilietinio smurto potencialą²⁹. Smurto mažinimo, autoriaus teigimu, yra siekiama politinės inžinerijos metodais:

- **įgalinant mažumų atstovavimą**, abipusio veto suteikimą, proporcingumo principą (pvz.: rinkimų sistemoje ir finansų skirstymo srityje);
- **suteikiant dalinę autonomiją**; vertinant autonomijos suteikimą, teigiama, kad federalizmas gali būti reikšmingas: mažuma, vertinant ją valstybės lygmeniu, gali tapti dauguma jai suteiktame regione ir siekti savo interesų. **Galimybė siekti savų interesų yra siejama su konflikto kilimą slopinančiu veiksmu, tačiau rizika išlieka – gali, sąlygoti teritorinį atsiskyrimą ir reikalauti papildomų išlaidų, kurias lemti gali funkcijų dubliavimas, teritorinių vienetų centrų įrengimas ir išliekanti konfliktų kilimo galimybė**³⁰. Tad nepaisant rizikos, nevalstybinių veikėjų veikimas nėra vertinamas kaip kategoriškai žalingas.

2.1. Konsocializmo ir integralizmo priešprieša

Konsociaciją nagrinėja ir John McGarry bei Brendan O’Leary. Autoriai išskiria integralistų ir konsociacijos atstovų priešpriešą, nagrinėjant Irako konstituciją, įgalinusių federacinę sistemą ir Irako Kurdistano autonomiją³¹. Lentelėje pateikiami autorių aprašyti integralistų ir konsocialistų nesutarimų aspektai (žiūrėti 1 lentelę).

²⁹ Simonaitytė, V. (*Konsociacinės diplomatijos modelio įgyvendinimo ypatybės. Šveicarijos atvejis*. 31-33. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/31930/1/2335-7185_2011_V_9.PG_27_50.pdf

³⁰ Ten pat.

³¹ McGarry, J., & O’Leary, B. (2007). *Iraq's Constitution of 2005: Liberal consociation as political prescription*. OUP Academic. 671-692. <https://academic.oup.com/icon/article/5/4/670/704299>

1 lentelė. Integralistų ir konsocialistų Irako konstitucijos vertinimo aspektai. Sudaryta remiantis McGarry, J., & O’Leary, B. (2007). *Iraq's Constitution of 2005: Liberal consociation as political prescription*. 671-692.

ASPEKTAS	INTEGRALISTAI	KONSOCIALISTAI
IRAKO BENDRUOMENIŲ IDENTITETAS	Besikeičiantis.	Tvarus.
IRAKO BENDRUOMENĖS	Tribalistiškos, sektantiškos, etnocentriškos.	Realistiškos, pliuralistiškos.
IRAKO STRUKTŪRA	Turi būti vieninga.	Turi būti apsaugoti skirtingų bendruomenių interesai.
KONFLIKTO RIZIKA	Centralizuotas Irakas gali apsaugoti nuo sukilimų ir padėti kovoti su nusikaltimais.	Federalinė valdžia suteikia valstybei stiprybės, galios bei galimybę tvirtai priimti sprendimus. Konsensuso priėmimas gali padėti išvengti konflikto.
IRAKO KONSTITUCIJA	Decentralizuojanti Irako konstitucija, ypač vertinant naudinguosius išteklius, gali lemti įsitraukimą į regioninį konfliktą ir paskatinti terorizmą.	Gali padėti apginti skirtingų etninių grupių interesus.

Žvelgiant į skirtingą integralistų ir konsocialistų požiūrį, pastebima, kad integralistai ginkluotųjų nevalstybinių veikėjų veikimą Irake laiko žalingu dėl jų nepastovumo, noro kovoti dėl motininei valstybei priklausančių išteklių bei priešinimosi centrinei valdžiai. Priešingai nei integralistai, konsocializmo atstovai Irako kurdams suteiktas atstovavimo teises vertina ne vienareikšmiškai: mano, kad jų atstovavimo poreikis yra realistiškas ir galintis turėti stabilizuojantį poveikį. Vertinant integralizmo ir konsocializmo atstovų pozicijas nevalstybinių veikėjų atžvilgiu, yra pastebima skirtis tarp kategoriško neigiamo nevalstybinių veikėjų vertinimo ir manymo, kad jie gali turėti ir stabilizuojantį poveikį. Plačiau nagrinėjant

nevalstybinių veikėjų poveikį demokratijai, pasitelkiant kurdų atvejį, ši keturių valstybių teritorijoje išsidėsčiusi tauta, turinti nevienodą savarankiškumą, vertinama, kad **patiria konflikto ir demokratijos dilemą**.³² Šią dilemą galima pastebėti ir žvelgiant į minėtasias konsocialistų ir integralistų pozicijas. Pabrėžiama, kad Irako, Irano, Sirijos ir Turkijos **demokratiškosios grupės skiriasi ir jų trūkumas sumažina taikaus veikimo tikimybę**.³³ Dar vienas svarbus demokratijai keliamas aspektas yra **konkurencija tarp sukilėlių grupuočių, nes ne visos yra prodemokratiškos**.³⁴ Pabrėžtina, kad teroristinės organizacijos kelia grėsmę Irako Kurdistanui: Ansar al-Islam, siekianti Šariato įvedimo ir norinti įkurti sunitų valstybę³⁵ bei Ansar al-Islam (AAI), siejama su teroristine veikla, priešišku užsienio interesams ir susidorojimu su kitatikiais, yra šių grupuočių pavyzdžiai³⁶. Toks veikimas radikaliu religiniu pagrindu patvirtina religinės fragmentacijos naštą valstybės veikimui ir tai, kad kurdų santykiai, kurie vyksta ne tik su valstybėmis, bet ir su kitais nevalstybiniais veikėjais, gali būti siejami su destabilizuojančiu poveikiu. Verta pastebėti, kad nevalstybiniai veikėjai gali konkuruoti ne vien su valstybe, bet ir kitas nevalstybiniais veikėjais, turinčiais skirtingus interesus ir pažiūras. Kompleksišką nevalstybinių veikėjų poziciją galima pastebėti ir vertinant jų santykius su užsienio valstybėmis.

3. Nevalstybinių veikėjų ir valstybių santykiai

Žvelgiant į nevalstybinių veikėjų įsitraukimą į tarptautinius santykius, galima išskirti pagrindinius nevalstybinių veikėjų įsitraukimo aspektus, akcentuojant Artimųjų Rytų dinamiką. Ji ypatinga tuo, kad „**arabų valstybės atsirado nebuvus rimtiems mechanizms, kurie užtikrintų piliečių teises ir sutikimą būti valdomu**; arabų valstybės buvo valdomos neišrinktųjų, neatskaitingųjų, kurie patys atėjo į valdžią arba buvo paskirti kolonijinių jėgų”³⁷. Remiantis įvairių tyrėjų, nagrinėjančių Artimuosiuose Rytuose veikiančių

³² Mason, T. (2014). *Democracy, Civil War, and the Kurdish People Divided between Them*. 112-128. https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137409997_6

³³ Ten pat.

³⁴ Ten pat.

³⁵ *MMP: Ansar al-Islam*. FSI. (n.d.). https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/ansar-al-islam#highlight_text_12167

³⁶ Sosnowski, P. (2016). *Characteristics of selected security threats in the Kurdistan region in Iraq*. 63-64. https://www.researchgate.net/publication/306523079_CHARACTERISTICS_OF_SELECTED_SECURITY_THREATS_IN_THE_KURDISTAN_REGION_IN_IRAQ

³⁷ Kamel, L. (2017). *The Frailty of Authority. Borders, Non-State Actors and Power Vacuums in a Changing Middle East*. 21. https://www.iai.it/sites/default/files/newmed_authority.pdf

nevalstybinių veikėjų dinamiką, išvalgomis, lentelėje pateikiami ryškiausi nevalstybinius veikėjus išskiriantys aspektai.

2 lentelė. **Nevalstybinių veikėjų nagrinėjimo aspektai ir jų vertinimo tendencijos.** *Sudaryta remiantis Kamel, L. „The Frailty of Authority. Borders, Non-State Actors and Power Vacuums in a Changing Middle East“, 32-110³⁸.*

SU NEVALSTYBINIAIS VEIKĖJ AIS SIEJAMI RIZIKOS ASPEKTAI	SU NEVALSTYBINIAIS VEIKĖJ AIS SIEJAMI REGIONO STABILIZAVIMO ASPEKTAI
Poliarizacija ir fragmentacija gali lemti militarizacijos augimą.	Nevalstybiniai veikėjai gali kovoti su kitais nevalstybiniais veikėjais (pavyzdžiui, kurdų kova prieš Islamo valstybę).
Fragmentacija gali didinti radikalėjimą.	Nevalstybiniai veikėjai gali veikti valstybės sutikimu ir valstybės ribose, netgi padėti valstybei vykdyti savo funkcijas.
Regione vykstantys konfliktai gali kelti grėsmę valstybės kaip politikos vykdytojos autoritetui.	Nevalstybinių veikėjų ir valstybės ryšio palaikymas suteikia galimybę nevalstybiniams veikėjams save reprezentuoti.
Motininės valstybės pastangos suvaldyti nevalstybinių veikėjų sukilimus gali trukdyti subalansuotos ekonomikos vystymuisi.	Ginkluoti nevalstybiniai veikėjai gali paremti motininės valstybės pajėgas (vadinamąja nereguliacija karine jėga).
Motinei valstybei nevalstybiniams veikėjams suteikus teisių, pastarieji gali bandyti patys kontroliuoti valstybę arba ją pakeisti.	Viešai išskeldami iššūkius, nevalstybiniai veikėjai gali prisidėti prie politinės darbotvarkės formavimo.
Antagonistiški nevalstybinių veikėjų ir valstybių santykiai gali veikti regiono galios balansą (pavyzdžiui, Turkijos	Nevalstybiniai veikėjai gali prisidėti prie politikos mažiau formaliais būdais.

³⁸ Kamel, L. (2017). *The Frailty of Authority. Borders, Non-State Actors and Power Vacuums in a Changing Middle East*. 32-107. https://www.iai.it/sites/default/files/newmed_authority.pdf

pastangos trukdyti Sirijos kurdų įgalinimui).

**NEVALSTYBINIŲ VEIKĖJŲ
DINAMIKOS ASPEKTAI**

**NEVALSTYBINIAI VEIKĖJAI IR
UŽSIENIO VEIKĖJŲ ĮTAKA**

Nevalstybiniai veikėjai gali efektyviai veikti pilkosiose zonose – srityse, kuriose trūksta valstybės priežiūros ar įsitraukimo.

Valstybės susilpnėjimas gali sukurti politinį vakuumą. Išoriniai veikėjai vietoje tiesioginės intervencijos gali bandyti susivienyti su nevalstybiniais veikėjais dėl jų ryšių, patirties. Šie santykiai gali būti paremti abipuse nauda: nevalstybinių veikėjų įgalinimu ir išorės veikėjų (valstybių) įtakos didinimu.

Bandymas taikyti represijas nevalstybiniais veikėjams nėra laikomas efektyviu kontrolės įrankiu.

Nevalstybinių veikėjų priešiškus centrinei valdžiai gali padaryti juos patrauklesniais strateginiais partneriais toms šalims, kurios siekia įtakos regione.

Valstybių ir nevalstybinių veikėjų koegzistencija tampa centrine globalaus valdymo dalimi.

Nevalstybinių veikėjų palaikymas gali pakenkti tarpvalstybiniais santykiams ir kelti dilemas tarp įtakos troškimo ir santykių palaikymo.

Apibendrinus Artimųjų Rytų tyrėjų analizuojamus aspektus (žiūrėti 2 lentelę) galima pastebėti nevalstybinių veikėjų vertinimo dvilypįškumą: **su nevalstybiniais veikėjais siejama rizika vaizduoja kraštutinumus** – ginklavimąsi, kėsimąsi į motininės valstybės legitimumą ir į riziką, kylančią turint ryšių su nevalstybiniais veikėjais, kadangi jie gali lemti prastėjančius santykius su kitomis valstybėmis; **kita vertus, globalizacijos kontekste tarsi normalizuojamas nevalstybinių veikėjų kaip svarbių procesų tarptautiniuose santykiuose vaidmuo**, kuris gali turėti ir teigiamų aspektų, tokių kaip suteikti lengvesnę prieigą prie agresyvių nevalstybinių veikėjų ir jų stabilizavimo, be to, suteikti galimybę atsižvelgti į iššūkius, kuriuos būtų galima bandyti politiškai suvaldyti.

4. Irako Kurdistano reprezentacija

Įvertinus konsocializmo ir integralizmo atstovų argumentus dėl nevalstybinių veikėjų poveikio motininėje valstybėje bei atskleidus pagrindinius nevalstybinių veikėjų įsitraukimo į santykius su išorės veikėjais vertinimo aspektus, galima kritiškai įvertinti vis dar vyraujančią nuostata, jog nevalstybiniai veikėjai yra „izoliuoti veikėjai, negalintys vystyti savo pačių užsienio politikos ir nesulaukiantys pripažintų valstybių politikos formuotojų dėmesio”³⁹. Dėl to, verta išskirti sąlygas, kurioms esant nevalstybiniai veikėjai gali turėti didelės reikšmės tarptautinei politikai⁴⁰:

- **Buvimas transformacinį poveikį galinčių turėti procesų židinyje.** Pavyzdžiui, Prasidėjęs Arabų pavasaris įnešė optimizmo, atsiradus valiai priešintis autoritariniams režimams,⁴¹ tačiau jam įpusėjus, regiono transformacija tapo vis kritiškiau vertinama.⁴² Skatinama atkreipti dėmesį į regiono fragmentaciją, radikalizmo sustiprėjimą ir humanitarinės krizės sukeltą migracijos bangą į Europą, siejamą su socialinių ir politinių procesų kompleksiskumu.⁴³ Šis aspektas žymi vis didėjančią segmentaciją Artimuosiuose Rytuose ir jos keliamą riziką.
- **Buvimas *de facto* valstybe.** Turint ne trumpalaikę teritorijos kontrolę (Kurdistano regioną sudaro Dohuk, Erbil ir Sulaimaniyah provincijos) ir valstybingumo siekį, yra skiriama daug lėšų siekiant savo veikimo legitimizavimui, naudojantis santykiais su išorės veikėjais. Tai liudija ir Irako Kurdistano sąsajos su protodiplomatija, žyminčią atsiskyrimo siekius.
- **Demokratijos idėjų propagavimas.** Palankus demokratijos vertinimas gali atverti kelias ryšių mezgimui su Vakarų valstybėmis. Demokratijos dėl pripažinimo fenomeno

³⁹ Stengel, F. A. (2017). *Non-State Actors and Foreign Policy*. ResearchGate. 15.

https://www.researchgate.net/publication/317586521_Non-State_Actors_and_Foreign_Policy

⁴⁰ Ten pat.

⁴¹ Ewald, J. (2017). *Is Kurdistan heading toward democracy? A Case Study of Democratization process in Iraqi Kurdistan*. 29-34. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1177035/FULLTEXT01.pdf>

⁴² Yesiltas, M., & Kardas, T. (2018). *Non-state armed actors in the Middle East. Geopolitics, ideology, and strategy*. Cham: Springer International Publishing.

⁴³ Sosnowski, P. (2016). *Characteristics of selected security threats in the Kurdistan region in Iraq*.

https://www.researchgate.net/publication/306523079_CHARACTERISTICS_OF_SELECTED_SECURITY_THREATS_IN_THE_KURDISTAN_REGION_IN_IRAQ

atsiradimas yra siejamas su nevalstybinių veikėjų vykdoma demokratijos skatinimo politika, kurią plėtojant tikslingai siekiama apginti savo interesus. Demokratija kaip įrankis tikslui pasiekti, tampa vis plačiau naudojama įvairiuose regionuose: pavyzdžiui, ginčytinoje Kalnų Karabacho, *de facto* Arcacho Respublikos, teritorijoje. Viena iš demokratijos skatinimo priežasčių yra tarptautinės bendruomenės pripažinimo siekis. Manoma, kad kuo savarankiškiau ir demokratiškiau valdoma kvestionuojama teritorija, tuo labiau išauga tikimybė tapti pripažintiems tarptautinėje bendruomenėje⁴⁴. Problemos, išskylančios vertinant demokratiją yra susijusios su rodikliais, galinčiais nusakyti kaip demokratija gali išlikti, būti stabili ir kaip gali iškilti demokratiška valdžia.⁴⁵ Siekdamas iširti fragmentuotos politinės struktūros galimybes tapti demokratiška, Lijphart išskyrė asociacinės demokratijos kriterijus⁴⁶: turi būti suderinti skirtingi interesai⁴⁷ bei valia palaikyti sistemą;

- **Identiteto svarba.** Kaya ir Keranen tyrime atskleidžiama, kad Bosnijos serbai ir Irako kurdai „žengia vienoda trajektorija, naudodami etninius, kultūrinius ir teritorinius simbolius, kad pagrįstu savo reikalavimų svarbą.“⁴⁸ Kaya darbe yra svarstoma, kad kurdai naudoja „kentėjimo retoriką, žmogaus teisių pažeidimus ir savo teisę į valstybės kūrimą“ tam, kad manipuluotų kitų valstybių ir tarptautinių organizacijų suvokimą“. ⁴⁹ Voller argumentuoja, jog „siekdama legitimizuoti savo statusą ir veiksmus, nuolatos palaikydama ryšį su tarptautine bendruomene, *de facto* valstybė pritraukia dėmesį ir įgalina daugiau transnacionalinių veikėjų prisidėti prie valstybės kūrimo“.⁵⁰ Svarstoma, kad Kurdistano

⁴⁴ Kopeček V., Hoch, T. and Baar, V., (2016). *De Facto States and Democracy: The Case of Abkhazia*. In: Szymańska, D. and Chodkowska-Miszczuk, J. editors, *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, No. 32, Toruń: Nicolaus Copernicus University, pp. 85–104. DOI: <http://dx.doi.org/10.1515/bog-2016-0017>

⁴⁵ Ewald, J. (2017). *Is Kurdistan heading toward democracy? A Case Study of Democratization process in Iraqi Kurdistan*. 10-12. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1177035/FULLTEXT01.pdf>

⁴⁶ Stansfield, G. (2003). *Iraqi Kurdistan: Political Development and Emergent Democracy*. 21 https://books.google.lt/books?hl=en&lr=&id=FB4ErXPRRd0C&oi=fnd&pg=PR3&dq=kurdistan+influence+politics+iraq&ots=qIQHit_iwQ&sig=Biv31XGEd6veQd1717vdpt3WL_o&redir_esc=y#v=snippet&q=lijphart&f=false

⁴⁷ Pinar, D. (2020). The Kurdish Movement and the Democratic Federation of Northern Syria: An Alternative to the (Nation-)State Model? <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/19448953.2020.1715669>

⁴⁸ Kaya, Z., Keranen, O. (2015). *Constructing identity through symbols by groups demanding self-determination: Bosnian Serbs and Iraqi Kurds*. 1-7. http://eprints.lse.ac.uk/63319/1/Constructing_identity.pdf

⁴⁹ Kaya, Z. *Maps into Nations: Kurdistan, Kurdish Nationalism and International Society*. 41. http://etheses.lse.ac.uk/645/1/Zeynep_Maps_into_Nations.pdf

⁵⁰ Voller, Y. (2012). *From rebellion to de facto statehood: international and transnational sources of the transformation of the kurdish national liberation movement in iraq into the kurdistan regional government*. http://etheses.lse.ac.uk/474/1/Voller_From%20rebellion%20to%20de%20facto%20statehood.pdf

regiono demokratijos naratyvo kūrimu siekiama legitimizuoti šio regiono veikimą tarptautinėje arenoje. Visgi, argumentuojama, kad „vidaus politikos lygmeniu buvo propaguojamas populistinis politikos formavimas, sietinas su politine fragmentacija ir pasiskirsčiusiais lojaliais ryšiais”.⁵¹ Vertinant kurdų tarptautinio pripažinimo siekį, teigiama, kad „mažai akademinų tyrimų nagrinėjo, kodėl politinė lyderystė Irako Kurdistane keitėsi į tarptautinio pripažinimo siekio strategiją ir kokia vidinė ir išorinė dinamika galėtų paaiškinti šiuos veiksnius”⁵². Dėl to verta atkreipti dėmesį, kad yra strategiškai pasirenkami argumentai, kurie priklauso nuo auditorijos – vidinės arba išorinės;

- **Infrastruktūros ir ekonomikos palaikymas ir karinio dėmens išlaikymas.** Nafta ir dujos laikomi finansinio saugumo pagrindu, nes padeda vystyti Irako Kurdistano ekonomikai ir padeda finansuoti Peshmerga karines pajėgas. Taip pat, nepaisant to, kad Irako kurdai intensyviai tiesia vamzdynus, naftos perdirbimo gamyklas, pasirašo sutartis su tarptautinėmis naftos kompanijomis, kurdai ieško būdų diversifikuoti ekonomikai, tam, kad padarytų ją atsparesne⁵³; šis nevalstybinių veikėjų bendradarbiavimas su valstybėmis remiantis socialiniais ir verslo interesais atspindi liberalaus pliuralizmo idėjas bei tai, kad nevalstybiniai veikėjai aktyviai veikia, siekdami vykdyti sau palankius sprendimus globaliame pasaulyje;
- **Santykių su išorės veikėjais palaikymas.** O’Leary teigimu, kurdai vykdo konstruktyvius diplomatinis ryšius su JAV, ES ir Rytų Azijos šalimis bei jų naftos ir dujų kompanijomis, nes tai tapo įmanoma remiantis naujomis konstitucijos suteiktomis teisėmis⁵⁴. Be to, Irako Kurdistano kurdai išreiškia norą plėtoti ekonominius santykius. Yra pabrėžiama, kad „ekonomika ir politika yra neatsiejamos nuo saugumo ir stabilumo, kurie yra reikšmingi

⁵¹ Anaid, A., Tigdar, E. (2019). Iraqi Kurdistan’s Statehood Aspirations: A Political Economy Approach.

⁵² Palani, K., Khidir, J., Dechesne, M., Bakker, E. (2019). *Strategies to Gain International Recognition: Iraqi Kurdistan’s September 2017 Referendum for Independence*. 3-4. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17449057.2019.1596467?scroll=top&needAccess=true>

⁵³ Rahman, B. (2016). Emerging Kurdistan. *The Fletcher Forum of World Affairs*, 40(1), 11-12. <http://proxy.lnb.lt:2066/stable/45290055>

⁵⁴ O’Leary, B. (2013). *The Federalization of Iraq and the Break-up of Sudan: Government and Opposition*. Cambridge Core. 513. <https://www.cambridge.org/core/journals/government-and-opposition/article/federalization-of-iraq-and-the-breakup-of-sudan-1/BC78AD8F21F41B3820FB2D3AC2F49F0A>

verslo gerovei”, be to raginama „gerai įsidėmėti, ką mes (Irako kurdai) siūlome ir pripažinti mūsų didžiulį potencialą”⁵⁵.

Taigi, vertinant tai, kas Irako Kurdistaną leidžia laikyti svarbiu tarptautinių santykių dalyviu, išskirtiniais aspektais yra laikytina jų strateginė pozicija Artimuosiuose Rytuose – Irako Kurdistan gyventojai „jaučia regiono pulsą“, reaguoja į valstybių galios pokyčius bei įvykius regione. Be to, Irako Kurdistanas kuria savo identitetą bei naudodamasis konstitucijos jam suteiktomis teisėmis reprezentuoja save užsienyje ir palaiko ryšius su užsienio valstybėmis.

⁵⁵ Karwan Jamal Tahir, *the KRG High Representative to the UK Q&A with BRAND KURDISTAN Region of Iraq on the ties between the UK and the KRG*. Kurdistan Regional Government. (2020). <https://uk.gov.krd/?news=karwan-jamal-tahir-the-krq-high-representative-to-the-uk-qa-with-brand-kurdistan-region-of-iraq-on-the-ties-between-the-uk-and-the-krq>

5. Metodologija

Šiame darbe yra atliekama atvejo studija. Joje yra remiamasi įvairiais šaltiniais, kurie yra reikšmingi, siekiant išvalgų tikslumo. Šiuo metodu siekiama patikrinti ginamuosius teiginius.

Visų pirma, remiantis pirminiais šaltiniais – oficialiais dokumentais, vertinimais, ataskaitomis ir žiniasklaidos pranešimais apie reikšmingus Irako Kurdistano ir Jungtinės Karalystės susitikimus, yra nagrinėjami Jungtinės Karalystės išitraukimo į santykius su Irako Kurdistanu aspektai. Jie, remiantis kokybinės medžiagos turiniu, yra skirstomi į strateginius bendradarbiavimo aspektus, tačiau pabrėžiant minimus rizikos ir naudos aspektus, siejamus su nevalstybiniais veikėjais. Yra įvertinama, kokia retorika vyrauja Irako Kurdistano ir Jungtinės Karalystės susitikimų metu ir kaip šie santykiai vertinami oficialiuose Jungtinės Karalystės ataskaitose.

Įvertinus Jungtinės Karalystės ir Irako Kurdistano ryšius, yra nagrinėjama Prancūzijos pozicija Artimuosiuose Rytuose ir Irako Kurdistanė. Remiamasi pirminiais šaltiniais – oficialiais pranešimais, politikų kalbomis ir Prancūzijos institucijų įrašais. Yra akcentuojami pagrindiniai Prancūzijos interesai bei vertinami instituciniai veiksmai, kurių imtasi Irake bei kitose Artimųjų Rytų valstybėse. Yra nurodomas Jungtinės Karalystės bei Prancūzijos veikimo Artimuosiuose Rytuose panašumas bei tai, kaip šios šalys vertina Irako Kurdistano vaidmenį tarptautiniuose santykiuose.

Remiantis teorijoje pristatytais Irako Kurdistano reprezentacijos aspektais bei nevalstybinių veikėjų išitraukimo į santykius su išorės veikėjais poveikio dėmenimis, naudojantis apklausų duomenimis yra kritiškai vertinamas Irako, nevalstybinių veikėjų ir išorės veikėjų ryšys. Visų pirma, yra kvestionuojamas Irako Kurdistano prodemokratiškumas. Jį save reprezentuodamas pabrėžia ne vien Irako Kurdistanas, bet ir Jungtinė Karalystė ir Prancūzija. Remiantis apklausomis yra žvelgiama, ar toks įvaizdis turi politinių motyvų. Demokratijos aspektas kritiškai vertinamas pasitelkus ir nevyriausybinių organizacijų duomenimis. Taip pat, remiantis apklausomis yra kvestionuojamas ir išorės veikėjų išitraukimo į Artimuosius Rytus poveikis. Tyrime yra daromos dalinės išvados bei kryptingai tiriamas oficialios politikos ir viešosios nuomonės ryšys, atskleidžiantis, kokį poveikį tarptautiniuose santykiuose turi Irako Kurdistanui suteiktos reprezentacinės teisės.

Tyrimas

6. Jungtinė Karalystės veikimas Artimuosiuose Rytuose

Pasibaigus I-ajam Pasauliniam karui, Irakas pateko į britų įtakos zoną. Vėlesniais istorijos etapais, britai taip pat turėjo įtakos. Pavyzdžiui, JAV įsiveržus į Iraką 2003 metais, britai ir amerikiečiai sudarė laikinąją koalicijos valdžią Irake bei stengėsi atkurti naftos infrastruktūrą. Šiuo klausimu, kurdai skeptiškai vertino naftos išteklių sutelkimą centrinės valdžios rankose⁵⁶. Kurdai dažnai akcentuoja, kad centrinė valdžia neskiria jiems pakankamos išteklių dalies⁵⁷. Ekonominiai interesai, pastebima, neprarado svarbos. Visgi, vienu iš labiausiai akcentuojamų Jungtinės Karalystės veikimo aspektų yra **švelnioji galia, kuri suprantama kaip „galimybė paveikti kitus“**. Švelniosios galios aspektas, Gursoy teigimu, yra **pabrėžiamas oficialiuose dokumentuose, parlamente, politikų kalbose**⁵⁸. Remiantis švelniosios galios indekso duomenimis, Jungtinė Karalystė pagal švelniąją galią užima antrąją vietą pasaulyje, o pirmąją vietą užima Prancūzija⁵⁹.

2013 metais vykusio Irako Kurdistano regiono užsienio reikalų ministerijos atstovo Falah Mustafa Bakir ir britų prekybos misijos atstovų susitikime buvo pabrėžti ilgalaikiai kurdų ir britų santykiai. Buvo primenama apie priešišką Sadamo Husseino politiką kurdų atžvilgiu ir tuometį britų atsaką – neskraidymo zonos įvedimą. Bakir teigė, kad **britai atliko svarbų vaidmenį ir savo misija pademonstravo pasitikėjimą regionu**. Taip pat, buvo išsakytas **noras, kad, Britanija teiktų nuolatinę pagalbą kurdų tautos kūrimui**. Be to, buvo akcentuota, kad „Britanija yra partnerė mūsų pasirinkimu“. Irako Kurdistano prezidentas Massoud Barzani taip pat teigiamai atsiliepė apie britų vaidmenį verslo plėtroje. Prekybos

⁵⁶ *Oil and Gas Chapter Jan. 5. final - Stanford Law School*. (n.d.). 4-7. <https://law.stanford.edu/wp-content/uploads/2018/04/ILEI-Oil-and-Gas-Law.pdf>

⁵⁷ Nader, A., Hanauer, L., Allen, B., & Scotten, A. (2016). *Regional Implications of an Independent Kurdistan*. 9. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1400/RR1452/RAND_RR1452.pdf

⁵⁸ Gursoy, Y. (2020) Reconsidering Britain's soft power: lessons from the perceptions of the Turkish political elite, *Cambridge Review of International Affairs*. 1. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09557571.2020.1832959>

⁵⁹ *Soft Power 30*. Soft Power. (2019). <https://softpower30.com/>

misijos metu buvo pristatyta 50 britų statybų, naftos, sveikatos sričių verslo atstovų bei 13 universitetų. Svarbu paminėti, kad kurdai išreiškė norą kurti abipusę naudą⁶⁰.

Remiantis oficialiais Jungtinės Karalystės pranešimais, pastebima, kad britai, prisimindami kurdų išsakytą jų partnerystę pačių kurdų pasirinkimu, teigia, kad „galima diskutuoti, ką tai reiškia praktiškai“. Visgi, **svarstoma, kad kurdai Jungtinę Karalystę laiko ypatinga dėl istorinių sąsajų, suteiktos pagalbos bei galimybės regionui tapti demokratiškesniu**. Remiantis publikuota vyriausybės informacija, galima išskirti įvardijamus Irako kurdų ir britų „strateginės vertės ir santykių stiprumo“ aspektus⁶¹:

3 lentelė. Irako Kurdistano regiono ir Jungtinės Karalystės „strateginės vertės ir santykių stiprumo“ aspektai. Sudaryta remiantis oficialia Jungtinės Karalystės politika kurdų atžvilgiu⁶².

Teigiami aspektai	Neigiami aspektai
Kurdų vertybės yra panašios į vakarietiškas , o Irako Kurdistano atstovo teigimu Vakarai vertinami labai palankiai, o „ypač Jungtinę Karalystę.“	Irako Kurdistano politinė kultūra kelia nerimą. Pastebimos dinastinio politinio valdymo tendencijos , balsavimas remiantis gentine/regionine ištikimybe, o ne politinių sprendimų pagrindu. Be to, pastebima žema moterų reprezentacija valdžioje.
Anglų kalba kaip antroji kalba yra populiaru politikų gretose.	Nestabili aplinka : kaimyninėse valstybėse sėkmingai nesivysto demokratinė kultūra.
Tolerantiška, taiki aplinka, nepastebima institucionalizuota diskriminacija. Atvirumą demonstruoja pabėgėlių priėmimas .	Smurto naudojimo prieš taikius protestuotojus atvejai bei žurnalistų persekiojimo ir nužudymo atvejai .
Strateginiai aspektai	
Jungtinė Karalystė teigia, esanti „sėkminga, turėdama gan susivaldantį, pragmatišką, stabilų, demokratišką, pasaulietišką ir pro-vakarietišką partnerį tokioje nepastovioje pasaulio dalyje “.	

⁶⁰ UK is Kurdistan's Partner of Choice. rudaw.net. (2013). <https://www.rudaw.net/english/business/24112013>

⁶¹ The Committee Office, H. of C. (n.d.). House of Commons - UK Government policy on the Kurdistan Region of Iraq - Foreign Affairs. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201415/cmselect/cmfa/564/56409.htm#note37>

⁶² Ten pat.

Jungtinė Karalystė išreiškia nerimą kurdams pasisakius apie savanorišką bendradarbiavimą su britais. **Bijoma, kad kurdai, patys pasirinkdami partnerius, gali pradėti žvelgti į režimus, kurių vertybės ir interesai neatitinka britų.** Todėl, siekiant to išvengti, rekomenduojama priimti kurdų „artimesnio bendradarbiavimo siūlymą“. Įdomu, kad Jungtinė Karalystė pati taip pat paantrino, jog kurdai yra „partneriai jų pasirinkimu“ (angl. partner of choice).

Teigiama, kad Kurdistano regioninė vyriausybė „**turi strateginę naudą Jungtinei Karalystei**“, nes **kurdai gali būti tiltu į kitas regionines galias**, su kuriomis Jungtinei Karalystei „gali būti sunku užmegzti tiesioginį dialogą“.

Irako Kurdistanas įvardijamas palankiu investuotojams. Visgi, **tame pačiame dokumente yra sau prieštaraujama:** prieš tai įvardijus kurdų politinio valdymo sisteminės problemas, vertinant verslo interesus yra minimas „stabilus politinis klimatas“. Be to, yra minimas „**sąlyginės taikos Erbilyje trapumas**“.

Minima, kad Irako Kurdistanas, 2014 metais Jungtinei Karalystei pateikus kelionių rekomendaciją, kad geriau vengti kelionių į šį regioną, teigė, jog tokiu būdu buvo „pareikšta netinkama žinutė ir pankenkta verslams“. Britai teigė „jog rekomendacijos nuolat peržvelgiamos“.

Atsižvelgiant į šiuos Irako Kurdistano regiono ir Jungtinės Karalystės strateginės vertės ir santykių stiprumo aspektus **galime pastebėti paradoksą:** viena vertus, Irako Kurdistanas yra pristatomas kaip tolerantiškas, patrauklus verslo plėtrai, pabrėžiant jo stabilumą regione, o kita vertus, atskleidžiamos šiuos aspektus paneigiančios problemos: politinės kultūros archaiškumas, Irako kaimyninių valstybių nestabilumas. Be to, išryškėja ir Irako Kurdistano ne tik kaip verslo partnerio, bet ir kaip politinio instrumento vaidmuo: yra teigiama, jog šis regionas gali veikti kaip tiltas santykių su kitomis valstybėmis užmezgimui.

6.1. Jungtinės Karalystės ir Irako Kurdistano santykiai

Remiantis 2019 metų dvišalių Kurdistano regiono ir Jungtinės Karalystės santykių vertinimu, galima išskirti pagrindinius akcentuotus šių santykių aspektus ir jų reikšmę⁶³:

⁶³ Smith, B., Walker, N., & Robinson, T. (2019, May). *Bilateral relations with the Kurdistan region in Iraq*. 2-13. House of Commons Library. <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cdp-2019-0056/>

- **2017 metų Irako Kurdistano nepriklausomybės referendumo pasmerkimas.** Jungtinė Karalystė pasisakė už Irako teritorinį vientisumą, tačiau pabrėžė 2005 metų Irako konstitucijoje numatytų kurdų teisių užtikrinimą Irake; taip pat, šiame kontekste akcentuoja, kad „prioritetu turi išlikti Daesh nugalėjimas ir stabilumo grąžinimas“.
- **Irako Kurdistano Peshmerga kovotojų treniravimas ir reformavimas.** Jungtinė Karalystė nuo 2014 metų rengia apmokymus bei tiekia ginklus, prieš-improvizuotųjų sprogstamųjų užtaisų (angl. counter-IED) įrangą; be to, akcentuojamas „techninis patarimas“ Peshmergos reikalų ministerijai rengti Jungtinės Karalystės ekspertizę palengvinančias reformas, siekiant „geresnių, labiau įperkamu ir atskaitingesnių demokratinių įstaigų“; pavyzdžiui, Britų generalinio konsulato Erbilyje (angl. British consulate general in Erbil) puslapyje socialiniame tinkle „Facebook“ yra dalinamasi įrašais apie vykstančius susitikimus, publikuojamos nuotraukos, vaizduojančios moterų atstovavimą, jų karjeros pasiekimus, taip pat dalinamasi kadrais iš „dalinimosi karine praktika“ (vaizduojamas Jungtinės Karalystės ginkluotųjų pajėgų ministras James Heapey, laikantis ginklų mokymų metu). 2020 metais paskelbtas įrašas apie susitikimą su ministru pirmininku Masrour Barzani dėl gynybos ir saugumo reikalų sulaukė neigiamų komentarų: buvo raginta atkreipti dėmesį į žodžio laisvę bei sakoma, kad „Jungtinės Karalystės reputacijai naudos neturės parama diktatūrai“, buvo priminta apie žurnalistų ir aktyvistų sulaikymus⁶⁴. Vertinant šį komentarą, svarbu priminti, kad darbe minėtuose viešos prieigos dokumentuose Jungtinė Karalystė yra įvardinusi smurto naudojimo prieš taikius protestuotojus atvejai bei žurnalistų persekiojimo ir nužudymo atvejų buvimą.
- **Stabilaus ir demokratiško Irako vizija.** Pabrėžiant, kad „visos Irako bendruomenės nukentėjo nuo Daesh“, Jungtinė Karalystė „įsipareigoja užtikrinti, kad Irako kurdai galėtų tikėtis šviesesnės ateities stabiliam, demokratiškame ir vieningame Irake“.

⁶⁴ Mirawdaly, S. (2020, gruodžio 2 d.). Have you asked him about free speech and freedom of expression! No good for uk reputation to support dictatorship in region of kurdistan, more than quarter of century those people ruling the region as you see rising on human violation, just last few months in city of arbil and zahko they arrested number of journalist and civil organisation activist, since that time, they don't let them family to visit them, them solicitors try to see them, officially asked authorities to meet them, but all the time has been refused by authorities in Arbil and zahko, now nobody knows anything about them they still alive or not. <https://www.facebook.com/ukinerbil>

Galima pastebėti, kad Jungtinė Karalystė, vertindama dvišalius santykius, **akcentuoja savo interesų svarbą ir akivaizdžiai brėžia kurdų palaikymo ribas** – Irako Kurdistano kurdų nepriklausomybės siekis nėra palaikomas ir nėra svarstoma apie galimybę tai apgalvoti ateityje. Prioritetu laikomas Daesh nugalėjimas, stabilumas regione. Taip pat, Jungtinė Karalystė pažymi, kad teikia ginklus kurdams ir netgi kelia reikalavimus kurdų institucijoms. Be to, išsako savo ilgalaikį įsitraukimą Irake, nes įsipareigoja kurti demokratiją Irake.

Ši Jungtinės Karalystės požiūrį atspindi pozicija dėl nevalstybinių veikėjų, teigiant, kad kompleksiškoje aplinkoje Jungtinės Karalystės diplomatija turi būti „lanksti ir pragmatiška“. Šiai pozicijai pagrįsti pasirenkami argumentai⁶⁵:

- Centrinės vyriausybės nebėgali išlaikyti visos galios;
- Valstybės nebėra svarbiausios veikėjos tarptautiniuose santykiuose (pabrėžiama, kad norint kalbėtis apie kurdus, nėra būtina tai daryti su Bagdadu);
- Neformalios valstybių sienos gali būti stipresnės nei formalios;
- Prognozuojama, kad „dėl žemėlapių regione susitars ne baltieji kostiumuoti vyrai, susitikę Londone ar Paryžiuje ir brėžiantys linijas popieriaus lape, o jauni, pikti, ginkluoti vyrai, kurie savo krauju parbraižys tas linijas“;
- Nevalstybiniai veikėjai gali būti tiek teigiami (civilinė visuomenė) , tiek neigiami (teroristinės grupuotės);
- Jungtinė Karalystė pripažįsta, kad jos interesas nėra, kad „valstybės Artimuosiuose Rytuose būtų centralizuotos ir vientisos valstybės“ ir „neturi skirti politinės valios arba išteklių, kad siektų vientisų ir visiškai funkcionuojančių valstybių, kuriose tai nepasiekama, kaip Irake, Sirijoje, Libijoje ir Jemene“;
- Jungtinė Karalystė turi gilinti įsitraukimą su nevalstybiniais veikėjais, „naudodama visus galimus instrumentus“ bei „siekti plačiausio spektro santykių“.

Lanksčios ir pragmatiškos Didžiosios Britanijos diplomatijos pasirinkimas Artimuosiuose Rytuose grindžiamas naujos realybės pripažinimu – **valstybės nebėra pagrindiniai veikėjai tarptautiniuose santykiuose**. Dėl to, nurodoma santykių su nevalstybiniais veikėjais palaikymo svarba. Be to, svarbu pastebėti, kad išsakoma tvirta pozicija neskirti politinės valios

⁶⁵ *Chapter 7: Beyond the state*. House of Lords - The Middle East: Time for New Realism - Select Committee on International Relations. (2017).

<https://publications.parliament.uk/pa/ld201617/ldselect/ldintrel/159/15910.htm>

ir išteklių Irako, Sirijos, Libijos, Jemeno valstybių vientisumui išlaikyti, nes tai laikoma nepasiekiamu dalykus. Svarbu akcentuoti tai, kad Jungtinė Karalystė, pabrėžusi, jog nereikia skirti lėšų minėtųjų valstybių vientisumo ir funkcionavimo išsaugojimui, yra minėjusi įsipareigojimą Irako kurdams, kad jie galės tikėtis šviesesnės ateities stabiliam, ir demokratiškame Irake.

Taip pat, svarbu paminėti, kad britai pragmatiška įvardija ne vien savo politiką, bet ir tą, kurią vykdo kurdai, teigdami, kad „kurdams pavyko iškeisti savo karines pergales į daugiau diplomatinio pripažinimo ir finansinės paramos“. Primenama, kad 2015 metais ir 2016 metais, 62 valstybės teikė karinę pagalbą kovai su Daesh⁶⁶.

7. Prancūzijos veikimas Artimuosiuose Rytuose

Britų ir prancūzų kolonializmas įvardijamas svarbiu veiksmu, lėmusiu prarastą Kurdistano šansą tapti nepriklausoma valstybe⁶⁷. Istorijoje šis aspektas siejamas su kolonijiniai interesais. Svarbu paminėti, kad pasikeitus laikams, interesai Artimuosiuose Rytuose išliko. Artimųjų rytų ir Šiaurės Afrikos regionas (angl. MENA) yra įvardijamas svarbiu ne tik Prancūzijos užsienio politikos atžvilgiu, bet ir reikšmingu politiškai, istoriškai ir kultūriškai⁶⁸. Vertinama, jog Prancūzija Artimųjų Rytų regione bando parodyti savo „manevro laisvę“ ir pademonstruoti galią tarptautiniuose santykiuose.

Glaužius Prancūzijos ir Irako Kurdistano ryšius reprezentuoja „kurdų motina“ vadinamos Danielle Mitterrand, Prancūzijos prezidento François Mitterrand žmonos, vaidmuo. Ji **kėlė kurdų klausimą tarptautiniu lygiu** ir „įtikino Prancūziją“ priimti Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos 688 rezoliuciją⁶⁹. Joje, 1991 metais, yra nurodoma **Irako nestabilumo grėsmė**

⁶⁶ Ten pat.

⁶⁷ Fischer-Tahir, A. (2021). *Media and Mapping Practices in the Middle East and North Africa*. 303. <https://www.jstor.org/stable/j.ctv1hw3z0w>

⁶⁸ Rapnouil, M. L. (2018). *Alone in the desert? How France can lead Europe in the Middle East*. ECFR. 3-7. https://proxy.lnb.lt:2196/stable/pdf/resrep21499.pdf?ab_segments=0%2F5CYC-5882test%2Fagg_test_onlyccda&refreqid=fastly-default%3Abf14f61c6f3f0701420a90bf4925bc31

⁶⁹ Institut François Mitterrand, Rosé, C., Quilès, P., Estier, C., Glavany, J., & Védrine, H. (2013). *Danielle Mitterrand et les Kurdes*. Institut François Mitterrand. <https://www.mitterrand.org/Danielle-Mitterrand-et-les-Kurdes.html>

tarptautinei taikai ir saugumui, reikalavimas, kad Irakas baigtų represijas ir atvertų kelia humanitarinėms organizacijoms⁷⁰.

Vertinant oficialią Prancūzijos politiką Artimuosiuose Rytuose, svarbu paminėti Prancūzijos prezidento Emanuelio Makrono išsakytą Prancūzijos poziciją. 2017 metų kalboje buvo išsakyti pagrindiniai politikos akcentai. Prancūzijos prezidentas Emanuelis Makronas pabrėžė Prancūzijos poreikį ginti universalias viešąsias gėrybes. Be to, anot prezidento, **atsiradus disbalansui Prancūzija turi atlikti atsvaros vaidmenį**. Pabrėžiama, kad Prancūzija turi teikti pasiūlymus ir iniciatyvas, kai išskyla krizės, tam, kad **Prancūzija būtų girdima globaliu mastu**. Minėdamas, kad Prancūzija turi ginti savo piliečių saugumą, Makronas teigia, kad **kova su Islamistų terorizmu yra pagrindinis Prancūzijos užsienio politikos prioritetas**. Kalboje yra išskiriama Prancūzijos vaidmens Sirijoje ir Irake reikšmė. Prezidentas akcentuoja, kad Daesh, aktyvi šiose šalyse, kelia pavojų Prancūzijos piliečių gyvybėms ir Prancūzijos interesams. Dėl to, Makrono teigimu, Irako ir Sirijos stabilizacija tampa gyvybiškai svarbiu prioritetu Prancūzijai. Teigiama, kad šių šalių piliečiai turi būti teisingai reprezentuojami, kad **Prancūzijai dedant pastangas šios šalys būtų atkurtos (angl.rebuilted)**. Be to, kalboje nurodomos Prancūzijos diplomatijos vykdymo gairės, akcentuojant **reikiamybę daugiapoliame ir nestabiliame pasaulyje ginti savo interesus būnant mobiliais, autonomiškais, gebančiais formuoti aljansus ir „žaisti daugiašalį žaidimą“**. Tai reiškia, kad turi būti ne tik palaikomi ryšiai su esamais aljansais, bet ir **ieškoma galimybės kurti ad hoc aljansus, kurie „padėtų būti efektyvesniems“**⁷¹. Tuometis Prancūzijos Europos ir užsienio reikalų ministras Jean-Yves Le Drian savo kalboje antrino prezidento pozicijai, teigdamas, kad „Prancūzija tarp tautų užima svarbią vietą“ ir turi įrankių, padedančių jai išlaikyti savo poziciją: stiprią gynybą, technologijas, kultūrinę įtaką globaliu mastu bei pozityvų įvaizdį⁷².

⁷⁰ Resolution 688 (1991) / adopted by the Security Council at its 2982nd meeting, on 5 April 1991. (1991). <https://digitallibrary.un.org/record/110659?ln=en>

⁷¹ Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. (2017). *Speech by President Emmanuel Macron Ambassadors' Week 2017*. France Diplomacy - Ministry for Europe and Foreign Affairs. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/the-ministry-and-its-network/news/ambassadors-week/prior-editions/ambassadors-week-edition-2017/speech-by-president-emmanuel-macron-ambassadors-week-2017/>

⁷² Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. (2017). *Ambassadors' Week 2017 - Closing speech by M. Jean-Yves Le Drian, Minister for Europe and Foreign Affairs (31.08.2017)*. France Diplomacy - Ministry for

Prezidento kalboje galima įžvelgti kuriamą Prancūzijos – lyderės ir sprendimus priimančios šalies – įvaizdį tarptautiniuose santykiuose. Pagrindine užduotimi yra įvardijam kova su terorizmu tam, kad būtų apsaugoti šalies piliečiai. Svarbu atkreipti dėmesį į pabrėžiamą **Prancūzijos transformacinę galią – minimas noras atkurti nestabilias šalis bei žaisti daugiašalį žaidimą, tokiu būdu užtikrinant savo įtaką ir pozicijos autonomiškumą.**

7.1. Prancūzijos ir Irako Kurdistano santykiai

Kovos su terorizmu motyvas yra akcentuojamas įvairiose kalbose. 2018 metais Prancūzija teigė norinti tęsti savo bendradarbiavimą su Iraku ir yra „**pasiruošusi padėti įveikti stabilizacijos ir rekonstrukcijos iššūkius**“ bei pasirengusi **padėti „Irako gyventojams kariauti su terorizmu“**⁷³. Kova su terorizmu akcentuojama ir 2020 metų oficialiame Prancūzijos užsienio reikalų ministerijos puslapyje, kuriame buvo pasisakyta apie atakas į saugumo pajėgas Irako Kurdistano regione. Pranešime Prancūzija pasmerkė šiuos veiksmus ir teigė, jog kurdų ir Irako federacinės saugumo pajėgos yra Prancūzijos partnerės kovoje prieš Daesh. Taip pat, išsakyta, jog yra **smerkiami bet kokie veiksmai prieš Irako suverenitetą ir kurdų autonominio regiono stabilumą**⁷⁴.

Minėtasis įtakos darymo aspektas ir transformacinio poveikio fragmentas pastebimas ir 2019 metų pranešime. 2019 metais Prancūzija, atsižvelgama į Irake vykdytą smurtą. Oficialiame pranešime skelbė, kad **Prancūzija „skatina Irako autoritetus vystyti dialogą su įvairių interesų atstovais ir vykdyti reformas, kuriomis būtų atsakoma į legitimius**

Europe and Foreign Affairs. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/our-ministers/jean-yves-le-drian/speeches/article/ambassadors-week-2017-closing-speech-by-m-jean-yves-le-drian-minister-for>

⁷³ Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. (2018). *Iraq – Parliamentary elections (12.05.18)*. France Diplomacy - Ministry for Europe and Foreign Affairs. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/iraq/news/article/iraq-parliamentary-elections-12-05-18>

⁷⁴ Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. (2020). *Iraq – Attacks against the security forces in the Kurdish autonomous region*. France Diplomacy - Ministry for Europe and Foreign Affairs. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/iraq/news/article/iraq-attacks-against-the-security-forces-in-the-kurdish-autonomous-region>

visuomenės norus“. Be to, Prancūzija išreiškė savo **aktyvų dalyvavimą, skatinant reformų įgyvendinimą**, kurios „svarbios šalies demokratinei ateičiai“⁷⁵.

Vertinant konkrečius veiksmus, 2019 metais Prancūzija pristatė specialų Krizių ir pagalbos centro skyrių – Stabilizacijos departamentą. Teigiama, kad šis skyrius „finansuoja projektus ir greitai mobilizuoja ekspertų nuomones, palaiko politines tranzicijas, stiprina civilinę visuomenę ir/arba padeda pamatus atsigavimui po krizės“. Nurodoma, kad šis skyrius veikia šalyse, kurios patyrė rinkimų, saugumo, institucines ar politines krizes, kurios „trugdė normaliam valstybės funkcionavimui“. Yra pabrėžiamos pagrindinės šio skyriaus funkcijos: saugumo ir pagrindinių valstybės funkcijų atkūrimas, vietos ekonomikos atgaivinimas ir pilietinės visuomenės stiprinimas bei pamato ilgalaikiai rekonstrukcijai padėjimas. Šalims, kurioms reikalinga ši pagalba, yra priskiriamos Šiaurės Afrikos valstybės, tokios kaip Libija, Čadas bei Artimųjų Rytų regiono valstybės, tokios kaip Irakas, Sirija⁷⁶. Ši veikla atspindi pabrėžtas Prancūzijos aktyvaus įsitraukimo į Iraką gaires: Irakas yra laikomas šalimi, kuriai reikia rekonstrukcijos, o Prancūzija, demonstruodama lyderės vaidmenį, savo įsitraukimą laiko legitimu ir reikalingu. Svarbu akcentuoti ir tai, kad vertinant Prancūzijos santykius su Irako Kurdistanu, į juos žvelgiama kaip į įrankius, galinčius padėti kovoje su teroristinėmis grupuotėmis. Tai, kad santykiai yra paremti praktiniais tikslais demonstruoja ir tai, kad nepaisant bendradarbiavimo su kurdais, nėra palaikomas jų valstybės sukūrimas. Priešingai, yra smerkiami veiksmai, kurie būtų nukreipti prieš Irako suverenumą.

8. Irakas, demokratija ir išorės veikėjai

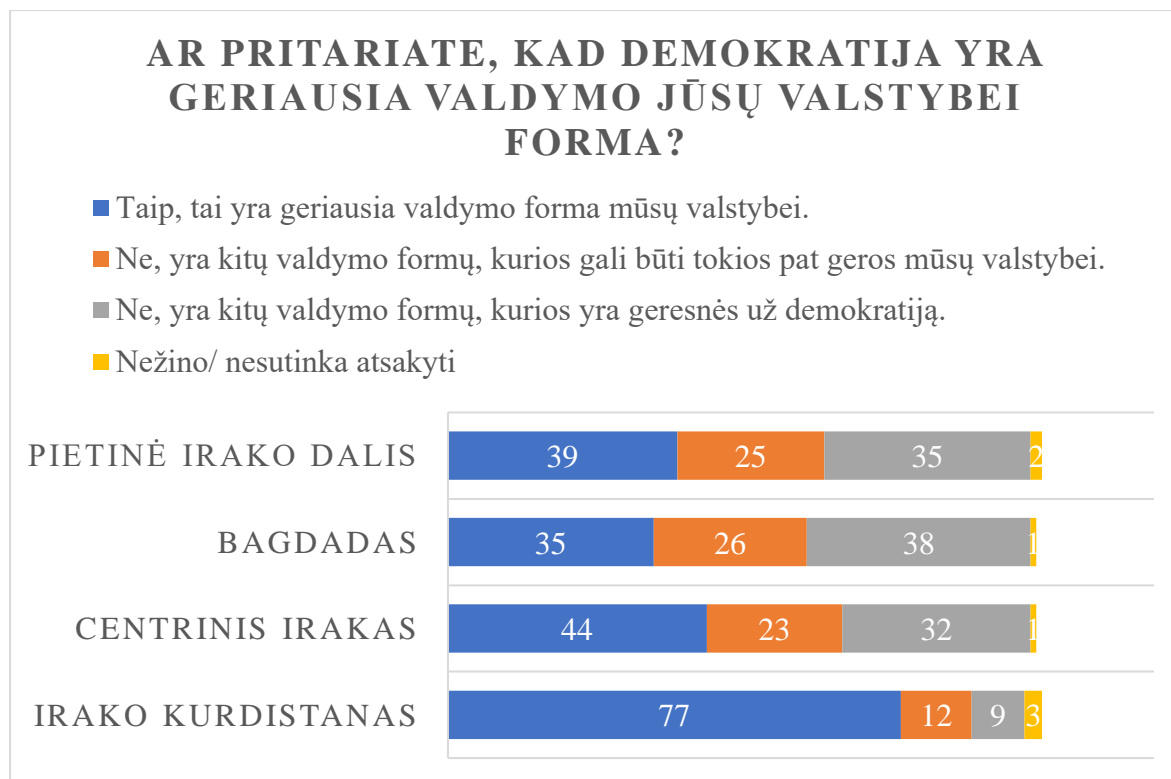
Atskleidus pagrindinius Irako Kurdistanio reprezentacijos aspektus ir Jungtinės Karalystės bei Prancūzijos interesus Artimuosiuose Rytuose bei Irako Kurdistanu, akcentuojant norą bendradarbiauti su pro-vakarietišku ir pro-demokratišku Irako Kurdistanu, svarbu žvelgti ir į tai, kaip demokratijos situacija Irake vaizduojama ne diplomatiniame kontekste, bet ir kituose

⁷⁵ Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. (2019). *Iraq (5 Nov. 19)*. France Diplomacy - Ministry for Europe and Foreign Affairs. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/iraq/news/article/iraq-5-nov-19>

⁷⁶ Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. (2019). *Stabilizing post-crisis countries*. France Diplomacy - Ministry for Europe and Foreign Affairs. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/the-ministry-and-its-network/the-crisis-and-support-centre/stabilizing-post-crisis-countries/>

šaltiniuose, kuriuose analizuojama demokratijos situacija Irake. Visų pirma, svarbu žinoti, kokia Irako dalis palaiko demokratišką sistemą. Remiantis 2020 metų duomenimis, kuriuos pateikė „Center for Insights in Survey Research (CISR)“, veikiantis nuo 1983 metų, galima pažvelgti į demokratijos vertinimo rezultatus Irake.⁷⁷ Respondentų atsakymai yra skirstomi pagal apklaustųjų regionus: pietinę Irako dalį, Irako sostinę Bagdadą, centrinę Irako dalį bei Irako Kurdistaną.

1 schema. Demokratijos vertinimas Irake. Parengta remiantis „Center for Insights in Survey Research (CISR)“ duomenimis⁷⁸.

Remiantis šiais duomenimis, suskaičiavus rezultatų vidurkį, didžioji dalis, tai yra 48,75 procentų respondentų pritarė, kad demokratija yra geriausia valdymo forma Irakui. Manančiųjų, kad yra kitų valdymo formų, tokių pat gerų kaip demokratija, buvo 21,5 procentai. Tų, kurie teigė, jog yra geresnių nei demokratija valdymo formų buvo 28,5 procentai. Likusioji dalis nežinojo arba atsisakė atsakyti.

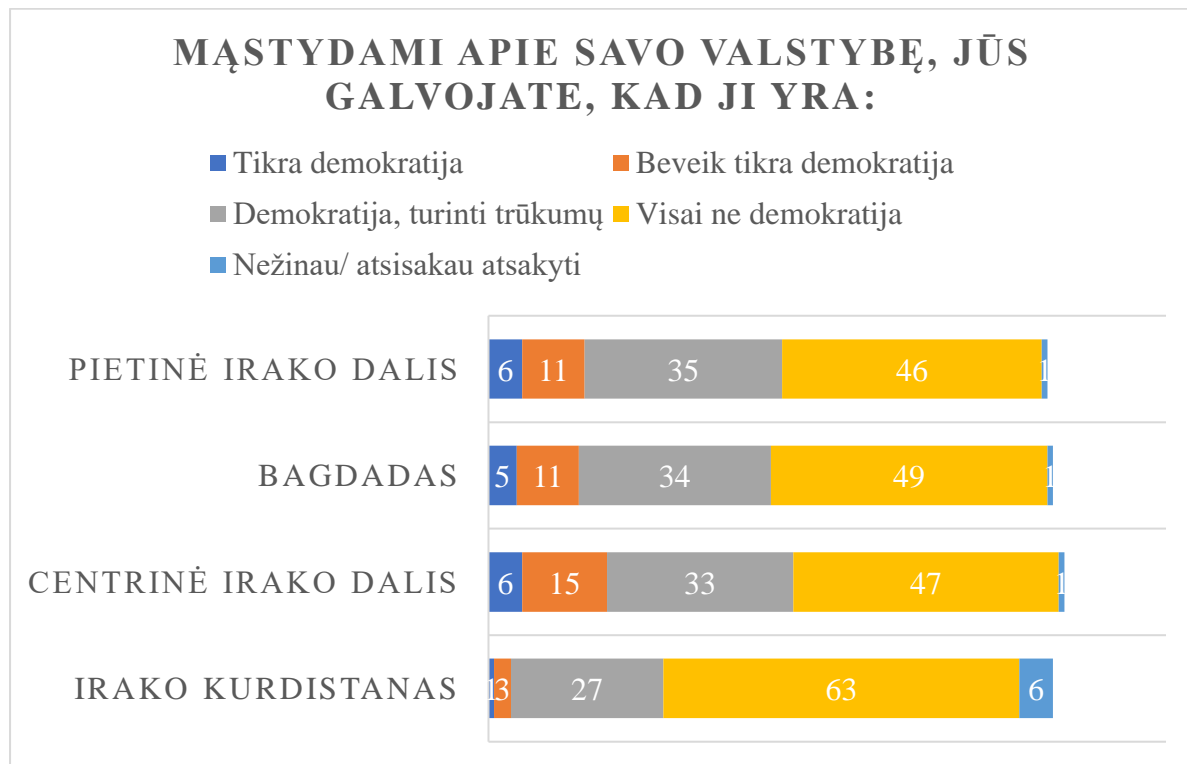
Svarbu akcentuoti, kad Irako Kurdistano regionas pateiktoje statistikoje išsiskiria didesniu demokratijos palaikymu –77 procentai apklaustųjų laiko demokratiją geriausia valdymo forma.

⁷⁷ *Nationwide public opinion poll of iraqi citizens (2020)*. 11-12. <https://www.iri.org/sites/default/files/irq-20-ns-01-pt-public.pdf>

⁷⁸ Ten pat.

Kiti Irako regionai taip pat labiau palaiko demokratiją, tačiau aukščiausias palaikymo procentas yra 44 procentai. Be to, tik 9 procentai kurdų sutinka, kad yra kitų geresnių nei demokratija valdymo formų, nepaisant to, kad centrinėje Irako dalyje teigiančiųjų, kad yra geresnių formų nei demokratija yra 32 procentai, pietinėje - 35, o daugiausiai Bagdade – 38 procentai.

2 schema. Irako demokratijos vertinimas 2020 metais. Parengta remiantis „Center for Insights in Survey Research (CISR)“ duomenimis⁷⁹.

Žvelgiant į Irako gyventojų nuomonę apie demokratijos situaciją Irake, pastebimi visai kiti rezultatai, palyginus juos su teigiamu demokratijos kaip valdymo formos vertinimu. Palankiausiai demokratiją kaip valdymo formą vertinę Irako kurdai, paradoksalu, prasčiausiai vertina demokratijos situaciją Irake. Be to, Irako Kurdistane pastebima didžiausia takoskyra tarp vertinimo, kad Irake nėra demokratijos (67 procentai Irako Kurdistano respondentų pritaria šiam teiginiui) ir kad Irake demokratija turi trūkumų (27 procentai Irako Kurdistano gyventojų pasirinko iš teiginių). Bagdadas, centrinė Irako dalis bei pietinė Irako dalis taip pat labiausiai pritarė vertinimui, kad Irake visai nėra demokratijos.

⁷⁹ Ten pat.

Palyginus 2020 metų duomenis, kuriais remiantis pastebima, kad Irake palankiau nei kiti valdymo tipai yra vertinama demokratiją reikia pabrėžti, kad nepaisant to, demokratijos lygis šalyje vertinamas labai prastai. Irako demokratijos realijas ir problemas su kuriomis susiduria Irako politinė sistema, atskleidžia ir kiti šaltiniai. Pastebima, kad nepaisant palankumo demokratijai, remiantis „Freedom House“ duomenimis, Irakas 2020 metais surinko tik 31 tašką iš 100 (vienu tašku mažiau nei 2019 metais) ir buvo įvardytas ne laisva šalimi. 4 lentėje demonstruojami demokratijos Irake vertinimo aspektai⁸⁰.

4 lentelė. Demokratijos Irake vertinimo aspektai. Sudaryta remiantis „Freedom House“ 2019 metų duomenimis⁸¹.

Demokratijos vertinimo aspektas	Argumentai
Rinkimų procesas	2018 metų rinkimų metu buvo pastebėta daug pažeidimų, ypač kurdų provincijose ir Kirkuko regione. Be to, pabrėžiamas Kurdistano regioninės vyriausybės perteklinės vykdomosios galios , pažymint, kad Kurdistano regiono prezidento rinkimai turi vykti kas ketverius metus, tačiau Masoud Barzani, atstovaujantis Kurdistano demokratinę partiją, vis pratęsino savo valdymą. Jis postą paliko po 2017 metų Irako Kurdistano nepriklausomybės referendumo. Po neteisėtu pripažinto referendumo, ministro pirmininko vietą, o paskui prezidento poziciją užėmė Barzani sūnėnas Nechirvan Barzani.
Politinis pliuralizmas	Narystė partijose ir daugiapartinės sąjungos dažnai keičiasi. Iširta, kad 2018 m. rinkimų metu buvo užregistruotos 205-ios partijos. Tai demonstruoja gana atvirą politinę aplinką ir gilų politinį susiskaldymą . Visgi, pastebimas didelis išorės jėgų kišimasis į rinkimus . Vertinant moterų reprezentaciją, teigiama, kad Kurdistano parlamente 25-30 procentų vietų skiria moterims, tačiau „formali reprezentacija turi mažai

⁸⁰ Iraq: Freedom in the World 2020 Country Report. Freedom House. (2020). <https://freedomhouse.org/country/iraq/freedom-world/2020>

⁸¹ Ten pat.

	<p>įtakos moterims, kurios dažnai nėra įtraukiamos į politinius debatus ir lyderių pozicijas“.</p>
<p>Vyriausybės funkcionavimas</p>	<p>Išskiriami pagrindiniai aspektai, kurie nurodo sprendimų priėmimo savarankiškumo problemas. Nurodoma, kad sprendimai nėra priimami visiškai laisva valia. Išskiriamas nereguliarus kurdų pasiskirstymas, Irano įtaką sprendimų priėmimo procese bei JAV ir jos sąjungininkių įtaka remiant Irako saugumo pajėgas ir kitas valstybines institucijas.</p> <p>Daug dėmesio skiriama skaidrumo vertinimui. Nepaisant to, kad buvo nutarta valstybės pareigūnams atskleisti savo valdomą turtą, viešieji pirkimai stokoja skaidrumo. Pabrėžiama, kad vyriausybė neturi aiškaus įstatymo prieigai prie informacijos. Dar vienu svarbiu aspektu, vertinant vyriausybės valdymą yra įvardijama šalies etninės sudėties situacija. Teigiama, kad po nesėkmingo kurdų referendumo Irakui susigražinus kurdų valdytas ginčijamas teritorijas buvo sukelta šalies viduje perkeltų asmenų problema.</p>
<p>Žodžio įsitikinimų laisvė</p>	<p>Irako konstitucijoje teigiama, kad suteikta žodžio laisvė turi išsaugoti viešąją tvarką ir moralę. Akcentuojama, kad nepaisant Irako medijos įvairovės, žurnalistai, kurie nesiima cenzūros, gali būti teisiami arba sulaukti fizinio atsako. Taip pat, pastebimi žurnalistų persekiojimo atvejai ir minimi įvykiai, kai nepageidaujamų žurnalistų sąrašuose atsidūrę žurnalistai turėjo išvykti iš šalies. 2019 metais buvo virš 200 atvejų, kai žurnalistai, dirbantys Kurdistano regione, susilaukė priešišku teisinių ar fizinių veiksmų. Svarbu paminėti, kad žodžio laisvė ribojama ne vien žurnalistams, bet ir socialinių tinklų naudotojams: minintiems jautrias temas, tokias kaip korupcija, ar Irano kritika, yra laikoma nepriimtina. Be to, politinių temų kėlimas Kurdistano regione gali lemti savavališkus ulaikymus ir kitokias represijas.</p>
<p>Asociacijų organizacinės teisės</p>	<p>Nepaisant to, kad Irako konstitucijoje yra leidžiama rengti susibūrimus, nėra ginamos protestuotojų teisės, stengiamasi sustabdyti demonstracijas. Kylant neramumams būna stabdoma prieiga prie interneto bei socialinių tinklų, tokių kaip „WhatsApp“, „Twitter“</p>

ir „Facebook” **tam, kad nebūtų matoma kritika vyriausybei.** Be to, svarbu paminėti, kad Kurdistano regione veikiančios nevyriausybines organizacijos turi kasmet atnaujinti savo registraciją.

Teisinė sistema Teisinę sistemą yra pažeidusi **korupcija, politinis spaudimas** ir religiniai interesai, nėra aiškių ribų tarp vykdomosios ir leidžiamosios valdžios, vyrauja nepasitikėjimas teismų sistema. Įtarus sąsajas su teroristinėmis organizacijomis yra vykdomos deportacijos arba skiriama mirties bausmė.

Asmens laisvės ir teisės Moterų teisės yra ribotos – pasą jos gali gauti tik pritarus jų vyriškos lyties globėjui. Be to, nepaisant to, kad Irake leidžiama turėti nuosavybę ir kurti verslą, yra **susiduriama su smurtiniu spaudimu perduoti verslą. Taip pat, klesti išnaudojimas.**

Vertinant „Freedom House” duomenis pastebimos problemos visuose Irako valstybės veikimo dėmenyse. Netgi esant konfederacinei sistemai ir suteikus teises Irako kurdams ir rengiant rinkimus, kurie yra laikomi demokratijos simboliu, klesti korupcija, nepotizmas ir pastebimas išorės veikėjų poveikis sprendimų priėmimo procese. Be to, svarbu akcentuoti medijos kontrolę Irake – esant kritikai, stengiamasi neleisti plisti valstybei nenaudingai informacijai. Tad nėra paisoma demokratijoje svarbios žodžio laisvės.

Apibendrinus demokratijos aspektą Irake, galima išskirti pagrindinius akcentus:

- Irako Kurdistanas palankiausiai vertina demokratiją, tačiau reali demokratijos padėtis įvertinama prasčiausiai;
- Praktiniai tyrimų rezultatai rodo, kad nepaisant Irako Kurdistano pozityvios reprezentacijos, ji neatitinka realybės: regione klesti korupcija, nėra užtikrinamos žodžio laisvės ir esti kitų suvaržymų. Tai leidžia manyti, kad išorės veikėjai naudojami Irako kurdų akcentuojamu pro-vakarietiškumu, tam kad legitimizuotų savo įtakos plėtrą Irako Kurdistane. Tad demokratiškas Irako Kurdistanas yra politinė vizija, naudojama siekiant naudos.

Panašios problemos pastebimos ir „Arab Barometer” 2019 metų apžvalgoje. Šis mokslinių tyrimų centras tiria Artimųjų Rytų regiono ir Šiaurės Afrikos piliečių socialinį, politinį ir ekonominį požiūrį bei vertybes. Jis įvardijamas viešai prieinamų duomenų Artimųjų Rytų ir

Šiaurės Afrikos regiono duomenų saugykla. Šio tyrimų centro nuo 2018 metų gruodžio 24 dienos iki 2019 metų sausio 27 dienos vykdytame tyrime dalyvavo 2461 dalyvis. Tyrime buvo klausama apie didžiausias problemas, su kuriomis susiduria Irakas (žiūrėti 3 schemą)⁸².

3 schema. Svarbiausios problemos su kuriomis susiduria Irakas. Sudaryta remiantis „Arab Barometer“ 2019 paskelbtais tyrimo duomenimis⁸³.

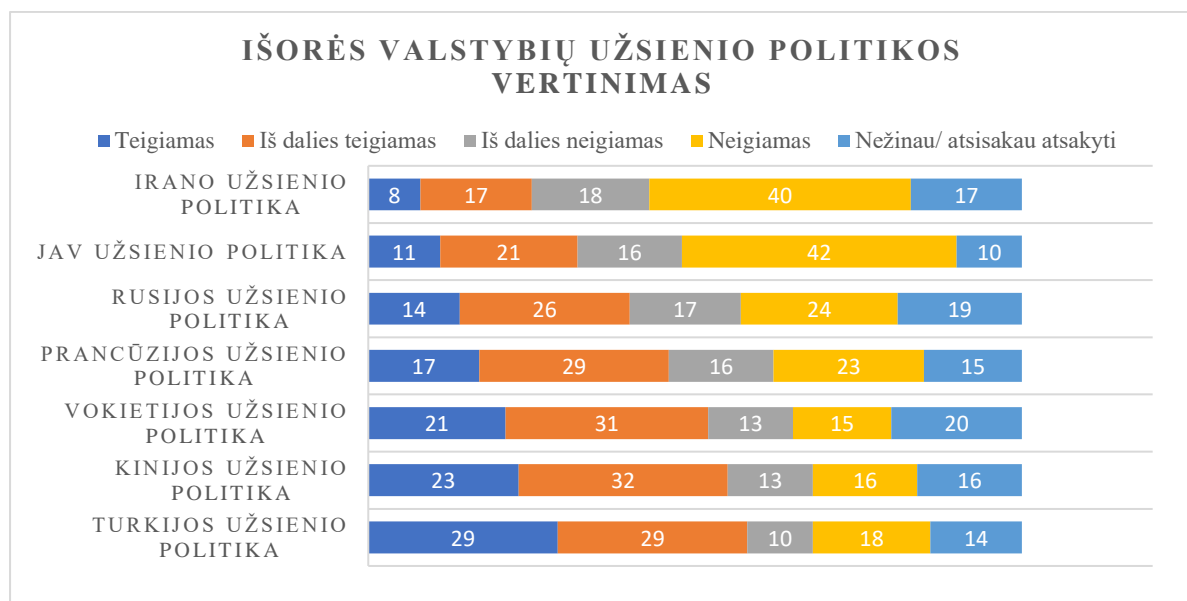
Vertinant svarbiausių problemų Irake rezultatus, pastebima, kad net 32 procentus – didžiausią grėsmę - sudaro korupcija. Antrąją pagal svarbą problema yra vertinama 18 procentų balsų surinkusi Irako ekonomika. Trečiojoje vietoje yra dvi problemos, surinkusios po 10 procentų respondentų balsų – užsienio valstybių kišimasis ir saugumas. Terorizmo grėsmė sudarė 8 procentus atsakymų, 7 procentus – politinės problemos, 6 procentus – viešosios paslaugos. Likusius 9 procentus sudaro kitos problemos.

⁸² Arab barometer V. Iraq country report. Arab Barometer. (2019). 4. https://www.arabbarometer.org/wp-content/uploads/ABV_Iraq_Report_Public-Opinion_2019.pdf

⁸³ Ten pat.

Verta atkreipti dėmesį, kad Irako Kurdistanas akcentuoja ne tik prodemokratiškumą ir pro-vakarietiškumą, bet ir investicijų į Irako Kurdistaną naudą, plačias verslo kūrimo perspektyvas. Nepaisant to, pastebima, kad Irake didžiausia problema įvardijama korupcija, o antroje vietoje – ekonomika. Kaip ir demokratijos, taip ir ekonomikos idėjų legitimumą, norą pritraukti užsienio investicijas verčia kvestionuoti tai, kad trečiojoje vietoje esanti problema – užsienio valstybių kišimasis ir saugumas. Dėl to, verta atkreipti dėmesį, kaip užsienio valstybių veikimas yra vertinamas Irake ir atsižvelgti į tai, kuo Jungtinė Karalystė ir Prancūzija legitimizuoja savo veikimą Artimųjų Rytų regione. Vertinant arabų šalių respondentų atsakymus dėl išorės veikėjų vykdomos užsienio politikos, pastebima, kad blogiausiai vertinama JAV, Rusijos, Irano ir Prancūzijos užsienio politika.

4 schema. Išorės veikėjų užsienio politikos vertinimas Artimuosiuose Rytuose. Parengta remiantis Arabų nuomonės 2019-2020 metų indekso duomenimis⁸⁴.

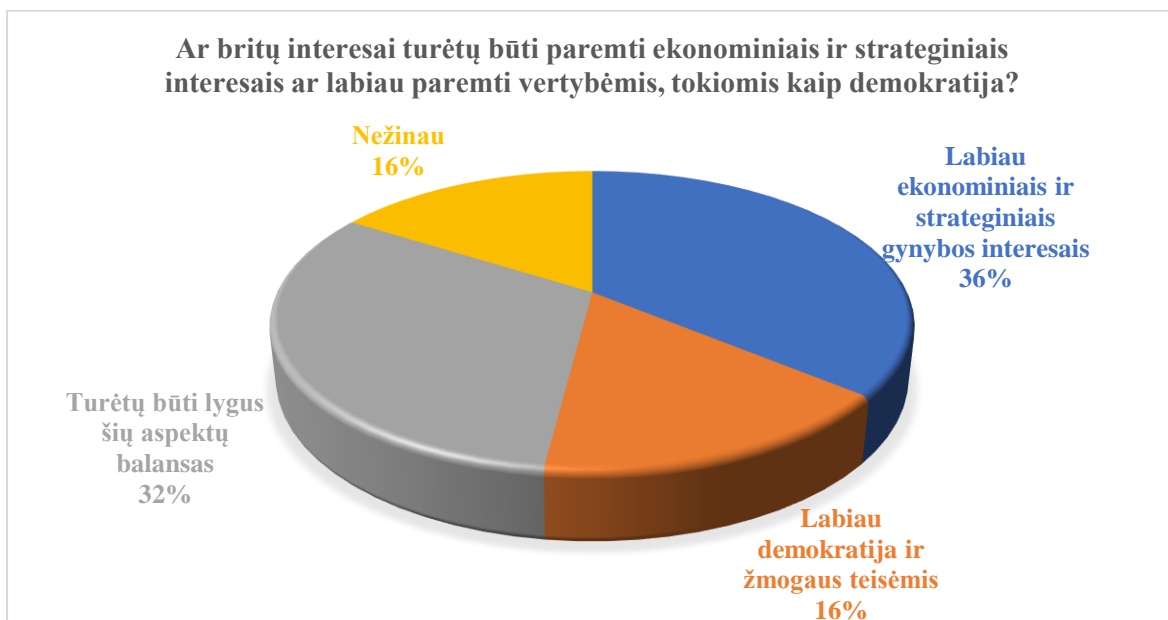
Atsižvelgiant į šiuos duomenis, verta atkreipti dėmesį į pastabas, kad vertinant JAV veiksmų Artimuosiuose Rytuose pokytį, Rusija ir Kinija bando užimti svarbią vietą Artimuosiuose Rytuose. Tuo metu Prancūzija taip pat bando užimti svarbią vietą. Pažymimą, kad Prancūzijos įtakos siekį bandomą įtvirtinti susitinkant ne vien su Libanu, bet ir su Irako prezidentu Barham Salih bei Kurdistanano prezidentu Nechirvan Barzani. Svarstoma, kad Prancūzijos vaidmuo

⁸⁴ *The 2019-20 Arab opinion index*. Arab center for research & policy studies. (2020). 48. <https://www.dohainstitute.org/en/Lists/ACRPS-PDFDocumentLibrary/Arab-Opinion-Index-2019-2020-Inbreef-English-Version.pdf>

Artimuosiuose Rytuose, prisidengiant demokratijos siekiu, bei nepamirštant kolonijinės praeities, turi kitus tikslus: teigiama, kad kuriant vertybes ir žmogaus teises palaikantį įvaizdį, per mažai pastebima, kad „prancūzai siekia apginti savo komercinius interesus, įskaitant regiono energijos išteklius“. Verta pastebėti, kad Prancūzijos kompanija „Total“ Libijoje veikia jau beveik septynis dešimtmečius, o Irake taip pat turi akcijų bei domisi investicijomis į Irako Kurdistano regioną⁸⁵.

Ekonominių interesų svarbą galima pastebėti ir vertinant Jungtinės Karalystės apklausos duomenis dėl britų savo interesų gynimo (žiūrėti 4 schemą).

4 schema. 2020 metų apklausos dėl britų užsienio politikos vykdymo praktikos rezultatai. Sudaryta remiantis S. Gaston metinės apklausos vertinimu⁸⁶.

Žvelgiant į britų išreikštą dominuojančią poziciją, sudarančią 36 procentus balsų, galima pastebėti, kad manymas, jog britų interesai turėtų labiau paremti strateginiais ir gynybos interesais, sutampa su oficialia Jungtinės Karalystės pozicija, kuri pabrėžia strateginį ir pragmatšką veikimą tarptautinėje erdvėje. Tyrimo sudarytoja Gaston tyrime pastebimus visuomenės nuomonės sutapimus su vykdoma politika vertina kritiškai ir teigia, kad kai kurie

⁸⁵ Cook, S. A. (2020, September 15). *Macron Wants to Be a Middle Eastern Superpower*. Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2020/09/15/macron-france-lebanon-turkey-middle-eastern-superpower/>

⁸⁶ Gaston, S. (2020). *UK Public Opinion on Foreign Policy and Global Affairs Annual Survey – 2020*. 32. <https://bfpg.co.uk/wp-content/uploads/2020/06/BFPG-Annual-Survey-Public-Opinion-2020-HR.pdf>

atsakymai tiesiog atkartoja viešąją nuomonę, formuojamą politikos lyderių ir tikėtina, jog atsakymai gali būti neparemti giliais įsitikinimais⁸⁷.

Svarbu akcentuoti tai, kad išorės veikėjus – Jungtinę Karalystę ir Prancūziją – vienija deklaruojamas siekis skatinti demokratiją bei kovoti su terorizmu. Remiantis 2020 metų parengto tyrimo apie rizikos ir saugumo suvokimą Prancūzijoje, dalyviams buvo pateikta 30 skirtingų problemų, kurias reikėjo įvertinti pagal jų grėsmės lygį. 2019 metais, prancūzų nuomone, didžiausia grėsmė yra įvardytas terorizmas – 42,3 procentai prancūzų jį įvertino keliančiu labai didelę riziką, o 23,1 procento – keliančiu didelę riziką. Antrąją pagal svarbą problema yra įvardytas vėžys o trečiąją – pesticidų poveikis aplinkai⁸⁸. Be to, remiantis transatlantinių tendencijų tyrimu, taip pat pastebima ta pati tendencija, kad 2019 metais, prieš COVID-19 pandemiją, didžiausia dalis apklaustųjų (25 procentai) pagrindine grėsmė, kurią Prancūzija turi įvertinti, įvardijo terorizmą, antroje vietoje – klimato kaitą (22 procentai), trečioje – migraciją (19 procentų). Ekonominė nelygybė užėmė ketvirtąją vietą (10 procentų), tarptautiniai konfliktai ir nestabilumas užėmė penktąją vietą (9 procentai), šeštąją vietą užėmė tarptautinė prekyba (6 procentai), paskutinėje vietoje atsidūrė kibernetinis saugumas (3 procentai).

Palyginus Prancūzijos vertinamą terozimo grėsmę su Jungtinės Karalystės gyventojų 2019 metų apklausos rezultatais, pastebima, kad tarptautinis terorizmas yra laikomas didžiausia problema (pritaria apie 87 procentai iš 100 procentų apklaustųjų). Antrąją problema pagal grėsmę yra laikomos kitų valstybių vykdomos kibernetinės atakos (pritaria apie 85 procentai), o trečiojoje vietoje atsiduria politinis nestabilumas Artimuosiuose Rytuose (pritaria apie 83 procentai). Ketvirtąją vietą užėmė Šiaurės Korėjos branduolinė programa (pritaria apie 80 procentų), penktąją – Rusijos karinė galia (pritaria apie 79 procentai), šeštąją – ginklavimosi varžybų grėsmė (pritaria apie 76 procentai) ir septintąją vietą užėmė užsienio valstybių kišimasis į Jungtinės Karalystės politiką (pritare apie 75 procentai)⁸⁹.

Visgi, nepaisant to, galima pastebėti paradoksą: nepaisant anti-teroristinės retorikos, Arabų regiono gyventojai mano, kad terorizmą būtų galima suvaldyti, jei nebūtų išorės veikėjų

⁸⁷ Ten pat.

⁸⁸ *Baromètre IRSN 2020:La perception des risques et de la sécurité par les français* (2020). 29.https://www.irsn.fr/FR/IRSN/Publications/barometre/Documents/IRSN_Barometre_2020-analyse.pdf

⁸⁹ Gaston, S. (2020). *UK Public Opinion on Foreign Policy and Global Affairs Annual Survey – 2020*. 50. <https://bfpg.co.uk/wp-content/uploads/2020/06/BFPG-Annual-Survey-Public-Opinion-2020-HR.pdf>

įsikišimo. Apklausoje, kurioje dalyvavo Arabų regiono šalys (Mauritanija, Marokas, Alžyras, Tunisas, Egiptas, Sudanas, Palestina, Libanas, Jordanija, Irakas, Saudo Arabija, Kuveitas ir Kataras), respondentams buvo pristatomi potencialūs terorizmo sprendimo būdai ir respondentų buvo klausama, kuri pozicija, jų nuomone, padėtų kovoti su ekstremistinėmis grupuotėmis (žiūrėti 5 schemą).

5 schema. Arabų šalių nuomonė dėl efektyviausių sprendimų kovai su terorizmu. Parengta remiantis „Arabų nuomonės 2019-2020 metų indekso duomenimis.“⁹⁰

Palestinos klausimo išsprendimas.	17%
Užsienio valstybių kišimosi į regiono reikalus sustabdymas.	15%
Karinių pastangų stiprinimas kare su teroristinėmis organizacijomis.	13%
Demokratinės tranzicijos Arabų regione palaikymas.	12%
Ekonominių problemų (tokių kaip nedarbas ir skurdas) sprendimas.	11%
Ekstremistinių islamo interpretacijų pašalinimas.	7%
Sprendimo Sirijos krizei išspręsti radimas, atsižvelgiant į Sirijos žmonių siekius.	5%
Religinės tolerancijos kultūros plėtra.	5%
Sektantiškos politikos pakeitimas Irake ir Sirijoje.	4%
Sprendimo Libijos krizei išspręsti radimas, atsižvelgiant į Libijos žmonių siekius.	1%
Nežinau/ atsisakau atsakyti.	10%

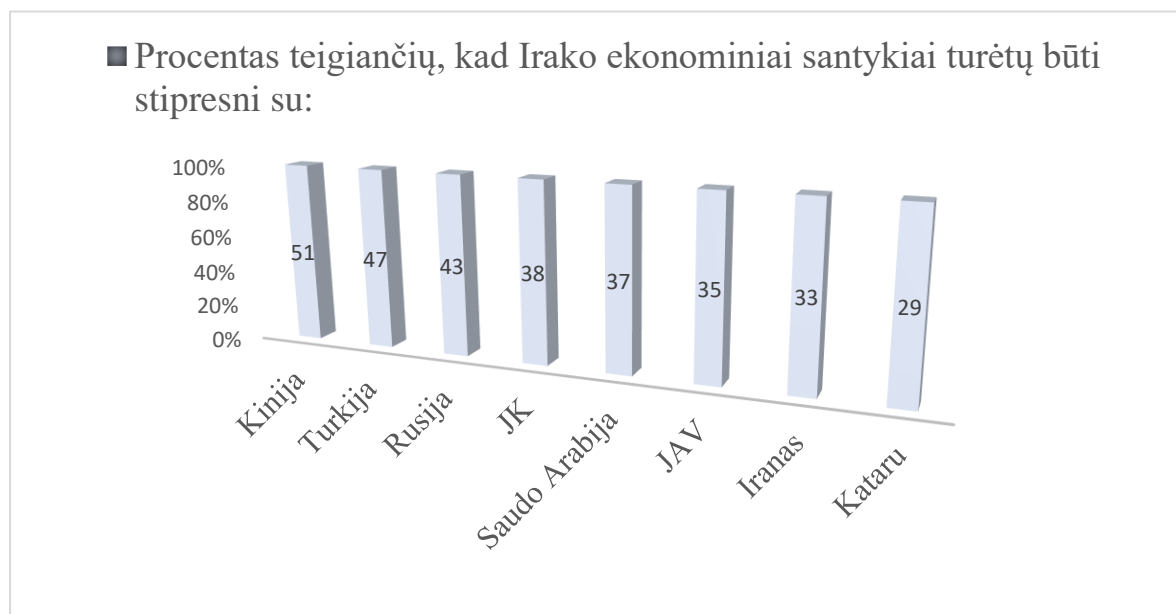
Analizuojant galimus problemos sprendimus, kuriuos palankiausiai vertina Arabų regiono žmonės, pastebima, kad geriausiu sprendimu kovoje su terorizmu yra laikomas Palestinos klausimo išsprendimas (17% respondentų teigimu). Vienu iš svarbiausių sprendimų yra laikomas užsienio valstybių kišimosi į regiono reikalus sustabdymas (15% respondentų

⁹⁰ *The 2019-20 Arab opinion index.* Arab center for research & policy studies. (2020). 459-60. <https://www.dohainstitute.org/en/Lists/ACRPS-PDFDocumentLibrary/Arab-Opinion-Index-2019-2020-Inbreef-English-Version.pdf>

teigimu). 13% procentų respondentų teigia, kad karinių pastangų stiprinimas kare su teroristinėmis organizacijomis būtų efektyviausias siekiant kovoti su terorizmu.

Vertinant minėtąjį paradoksą, Vakarų šalys, akcentuojančios kovą su terorizmu ir demokratijos skatinimą, yra patys siejami su terorizmu regione. Be to, svarbu paminėti, kad tai, jog Vakarų valstybių intervencijos dėl kovos su terorizmu yra vertinamos labiau neigiamai, demonstruoja ir duomenys apie Irako tarptautinius santykius: pastebimas didėjantis palankumas ne demokratiškoms Vakarų, o ne demokratiškoms valstybėms. Tai galima pastebėti vertinant Irako gyventojų apklausos duomenis dėl įsitraukimo į ekonominius santykius (žiūrėti 6 schema) bei dėl humanitarinės pagalbos gavimo (žiūrėti 7 schema).

6 schema. Rezultatai dėl Irako noro įsitraukti į glaudesnius ekonominius santykius. Sudaryta remiantis „Arab Barometer“ 2019 paskelbtais tyrimo duomenimis⁹¹.

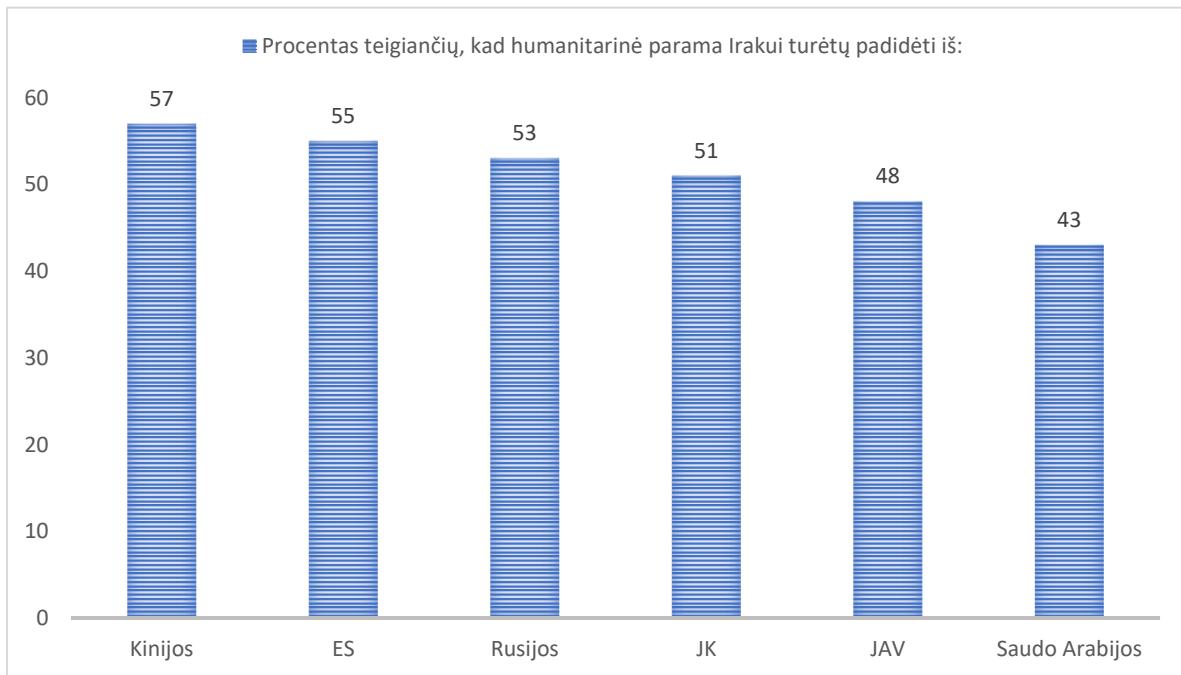

Pastebima, kad labiausiai ekonominius santykius Irakas nori vystyti su ne demokratiškomis šalimis, tokiomis kaip Kinija (pritaria 51 procentas iš 100 procentų), Turkija (pritaria 47 procentai iš 100 procentų) ir Rusija (pritaria 43 procentai iš 100 procentų). Svarbu priminti, kad didžioji dalis Irako gyventojų pritaria teiginiui, kad demokratija yra geriausia

⁹¹ Arab barometer V. Iraq country report. Arab Barometer. (2019). 11-15. https://www.arabbarometer.org/wp-content/uploads/ABV_Iraq_Report_Public-Opinion_2019.pdf

valdymo forma. Panaši tendencija, kai humanitarinės pagalbos labiau tikimasi iš Kinijos nei Europos Sąjungos, pastebima 7 schemeje:

6 schema. Rezultatai dėl Irako noro įsitraukti į glaudesnius ekonominius santykius. Sudaryta remiantis „Arab Barometer“ 2019 paskelbtais tyrimo duomenimis.

Pastebima, kad 57 % iš 100% apklaustųjų Irake teigia, kad humanitarinės paramos labiausiai tikimasi iš Kinijos. Antroje vietoje atsiduria Europos Sąjunga (55% iš 100% apklaustųjų), o trečioje vietoje 53 procentus surinkusi Rusija.

Apibendrinus galima teigti, kad tyrime išnagrinėti duomenys atspindi kelias esmines tendencijas:

- Irako Kurdistano pristatymas stabilumo sala neatitinka realybės: Irakas nėra demokratiškas ir Irako Kurdistano demokratijos lygis šalyje vertinamas labai prastai.
- Jungtinė Karalystė ir Prancūzija, reikšdamos norą kovoti su terorizmu tam, kad regionas būtų stabilus, savo įsitraukimu, paradoksalu, gali kelti riziką terorizmo didėjimui. Be to, Vakarų užsienio valstybės, vykdydamos intervencijas gali lemti Irako norą bendradarbiauti su kitomis, Vakarams nedraugiškomis valstybėmis.
- Irako Kurdistanas, nepaisydamas jiems suteiktų ribotų reprezentacinių teisių, naudoja jas savo naudai tam, kad legitimizuotų savo veikimą tarptautiniuose santykiuose. Be to,

siekdamas kuo didesnės autonomijos, stengiasi vystyti ekonominius santykius, pritraukti finansavimą savo karinėms pajėgoms. Visgi, nepaisant Irako Kurdistano įvardijamo savanoriško išitraukimo į santykius su užsienio valstybėmis, jis vertinamas kaip politinis įrankis ir oficiali retorika apie ilgalaikę partnerystę yra grindžiama pragmatine politika, nes suprantama, kad valstybės nėra sutelkusios visos galios ir nevalstybiniai veikėjai gali būti naudojami savo tikslams pasiekti. Be to, Jungtinė Karalystė ir Prancūzija, nepaisant ilgalaikių santykių su Irako Kurdistanu, pasmerkė jo nepriklausomybės siekį, pabrėždamos Irako vientisumo reikiamybę, nepaisant to, kad mezga ryšius su nevalstybiniais veikėjais, kurie ne visada yra atskaitingi motininei valstybei.

- Rizika, kuri siejama su Irako Kurdistano reprezentacijos teisėmis yra ta, kad Irako Kurdistanas, viršydamas savo teises gali sukelti konfliktą su motinine valstybe. Be to, Irako Kurdistano buvimas kanalu Vakarų valstybėms gali būti naudojamas ir ne Vakarietišku valstybių. Taip pat, išlieka ar net padidėja terorizmo grėsmė, jei užsienio valstybių įtaka bus vis labiau matoma Irake ir Artimųjų Rytų regione.

9. Išvados

1. Liberalaus pliuralizmo teorijoje nevalstybiniai veikėjai simbolizuoja galios pokytį - valstybės nebėra laikomos svarbiausiomis veikėjomis tarptautiniuose santykiuose. Teorijoje pastebimas ne vienodas nevalstybinių veikėjų vertinimas. Integralizmo atstovai teigia, kad būtent centralizuota valstybės sistema gali padėti išvengti sukilimų bei padėti sumažinti terorizmą. Priešingai nei integralizmo atstovai, konsocialistai pabrėžia federacinės sistemos reikšmę, tvirtindami galimybę konsensuso pagalba išvengti konflikto. Žvelgiant į nevalstybinių veikėjų dinamiką, išskiriant nevalstybinių veikėjų santykių su išorės veikėjais aspektą, yra tikimybė, kad nevalstybinių veikėjų priešiškus centrinei valdžiai gali padaryti juos patrauklesniais strateginiais partneriais toms šalims, kurios siekia įtakos regione. Įvertinama rizika, kad išoriniai veikėjai vietoje tiesioginės intervencijos gali bandyti susivienyti su nevalstybiniais veikėjais dėl jų ryšių, patirties. Šie santykiai gali būti paremti apibuse nauda: nevalstybinių veikėjų įgalinimu ir išorės veikėjų (valstybių) įtakos didinimu. Be to, nevalstybiniai veikėjai gali efektyviai veikti pilkosiose zonose – srityse, kuriose trūksta valstybės priežiūros ar įsitraukimo. Visgi, yra pabrėžtini ir galimi nevalstybinių veikėjų stabilizuojančio poveikio aspektai, pavyzdžiui.: ginkluoti nevalstybiniai veikėjai gali paremti motininės valstybės pajėgas arba gali kovoti su kitais nevalstybiniais veikėjais (pavyzdžiui, kurdų kova prieš Islamo valstybę).

2. Vertinant Irako Kurdistano regioninės valdžios formuojamą įvaizdį užsienyje, atskleista, kad Irako kurdai yra siejami su protodiplomatija, nes megzdami formalius ir neformalius kontaktus su užsienio valstybių atstovais arba privačiais dariniais, siekia išpildyti savo socioekonominius, kultūrinius, politinius interesus. Vertinant Irako Kurdistano 2017 metais organizuotą referendumą dėl Irako Kurdistano nepriklausomybės, pastebima, kad šis atsiskyrimo elementas susieja Irako kurdus su protodiplomatija. Be to, yra kvestionuojama ar Irako Kurdistanas neperžengia jiems suteiktų reprezentacijos teisių ribos, kadangi derasi ir sudaro tarptautines sutartis, neatsižvelgdamas į centrinę vyriausybę. Tokiu būdu Irako Kurdistanas veikia kaip *de facto* valstybė ir pabrėždamas, kad palaiko demokratijos idėjas, naudoja ją kaip įrankį siekdamas pripažinimo. Be to, akcentuodamas palankias sąlygas verslo kūrimui ir siekdamas pritraukti investuotojus, Irako Kurdistanas siekia sustiprinti savo regiono ekonomiką. Dar vienu formuojamo įvaizdžio akcentu vertinamas kovotojų su terorizmu aspektas. Pastebima, kad tai padeda pritraukti įvairių valstybių investicijas kovai su

teroristinėmis grupuotėmis. Tokiu būdu kurdai turi galimybę akcentuoti savo svarbą ir sulaukti tarptautinės visuomenės paramos.

3. Nagrinėjant atviros prieigos duomenimis, tyrime atskleista, kad kolonijinę patirtį turinčios Jungtinė Karalystė ir Prancūzija stengiasi išlaikyti savo įtaką Artimuosiuose Rytuose. Jungtinė Karalystė akcentuoja švelniosios galios svarbą ir gebėjimą paveikti kitus. Šis aspektas išryškėja paskelbtuose dokumentuose, vertinančiuose Irako Kurdistano ir Jungtinės Karalystės strateginę svarbą. Vienu iš pagrindinių bendradarbiavimo yra aspektų laikytinas kurdų kaip tilto į kitas regionines galias vaidmuo. Taip pat pabrėžiamas ir Irako Kurdistano vaidmuo kovoje su terorizmu. Be to, tyrime buvo pastebėta, kad ginkluotės teikimas Irako kurdams bei išsakytas ilgalaikio įsitraukimo į Iraką noras liudija Jungtinės Karalystės norą plėsti savo įtaką. Taip pat, vertindami santykius su Irako Kurdistanu, britai akcentuoja lanksčios ir pragmatiškos diplomatijos poreikį. Tai susiję su pripažinimu, kad centrinės valstybės nebegali išlaikyti visos galios ir žvelgiant pragmatiškai, svarbu palaikyti ryšius ir su kitais galią turinčiais vienetais, tokiais kaip nevalstybiniai veikėjai. Vertinant Prancūzijos įsitraukimą į santykius su Irako Kurdistanu, svarbu akcentuoti deklaruojamą Prancūzijos vaidmenį Artimuosiuose Rytuose. Prancūzija Artimųjų rytų ir Šiaurės Afrikos regioną įvardija svarbiu ne tik Prancūzijos užsienio politikos atžvilgiu, bet ir reikšmingu politiškai, istoriškai ir kultūriškai. Taip pat, akcentuojama, kad Prancūzija būti girdima globaliu mastu, Prancūzija turi ginti savo piliečių saugumą, o kova su Islamistų terorizmu yra pagrindinis Prancūzijos užsienio politikos prioritetas. Teigiama, kad teroristinės grupuotės Sirijoje ir Irake kelia pavojų Prancūzijos piliečių gyvybėms ir Prancūzijos interesams. Darbo tyrime pastebima, kad reformų Irake reikšmę pabrėžia ne vien britai, bet ir prancūzai: Prancūzija teigia, kad reikia dėti pastangas, kad šios šalys būtų atkurtos (angl. rebuilt). Be to, Prancūzijos diplomatijos vykdymo gairėse akcentuojama reikiamybė daugiapoliame ir nestabiliame pasaulyje ginti savo interesus būnant mobiliais, autonomiškais, gebančiais formuoti aljansus ir „žaisti daugiašalį žaidimą“. Jos panašios į britų strateginio veikimo pabrėžimą bei suvokimą, kad valstybės nėra sutelkusios visos galios.

4. Vertinant iššūkius, su kuriais susiduria Irako kurdai, kurdami savo reprezentaciją, galima pastebėti, kad jiems peržengus Irako nustatytas reprezentacijos ribas gali kilti nesutarimai su motinine valstybe, be to, kurdai save reprezentuodami gali kelti įtampą regione kuriame užsienio veikėjų įsitraukimas vertinamas neigiamai. Be to, nepaisant mezgamų santykių su Vakarų jėgomis, jos nepritaria kurdų autonomijai.

Atlikus tyrimą patvirtinamas ginamasis teiginys, kad stabilaus Irako Kurdistanas įvaizdis yra ideologinė vizija, turinti politinius motyvus, nes Irako Kurdistanas tikrovė yra priešinga - nevieninga, ne visuomet prognozuojama ir priklausoma nuo aplinkybių. Tai demonstruoja ne tik tai, kad Jungtinė Karalystė pati išreiškia nerimą dėl Irako Kurdistanas politinės kultūros, žodžio laisvės nebuvimo, taip pat regiono nestabilumo bei demokratinės kultūros nesivystymo, bet ir tai, kad remiantis Irako Kurdistanas gyventojų apklausa, nepaisant to, kad kurdai palankiausiai vertina demokratinį valdymą, demokratijos padėtis Irako Kurdistanas yra vertinama prasčiausiai (palyginus su kitais Irako regionais). Svarbu paminėti, kad ne vien Irako Kurdistanas, bet ir Jungtinė Karalystė bei Prancūzija, nepaisydamos realios demokratijos situacijos Irake, išitraukimą į santykius su Irako Kurdistanas grindžia jų prodemokratiškumu bei reikšme kovoje su teroristinėmis organizacijomis. Visgi, išryškėja Irako Kurdistanas kaip politinio instrumento vaidmuo: yra teigiama, jog šis regionas gali veikti kaip tiltas santykių su kitomis valstybėmis užmezgimui. Be to, jis tampa tiesiog „žaidimo“ dalimi, kadangi nevalstybiniai veikėjai gali būti naudojami kaip transformacijos įrankiai, kuriais galima naudotis, siekiant formuoti užsienio valstybėms palankesnę tvarką.

Be to, tyrimas atskleidžia, kad demokratijos kūrimas neturint sienų gali būti destruktivus Artimųjų Rytų regiono saugumui. Prodemokratiškumas, kurį deklaruoja Irako Kurdistanas, kaip jau buvo pabrėžta, neatspindi realybės. Be to, Jungtinės Karalystės minėtasis įsipareigojimas prisidėti prie stabilesnio ir demokratiškesnio Irako kūrimo ir Prancūzijos teigiama reikiamybė atkurti Iraką bei Siriją verčia abejoti šia oficialia retorika, nes Jungtinė karalystė yra pareiškusi, kad stabilumas šiame regione neįžvelgtinas ir neverta skirti politinės valios ir lėšų, o Prancūzija akcentuoja reikiamybę daugiapoliame ir nestabiliame pasaulyje ginti savo interesus būnant mobiliomis, autonomiškais, gebančiais formuoti aljansus ir „žaisti daugiašalį žaidimą“. Tai reiškia, kad turi būti ne tik palaikomi ryšiai su esamais aljansais, bet ir ieškoma galimybės kurti *ad hoc* aljansus, kurie „padėtų būti efektyvesniems“. Tai demonstruoja skirtį tarp užsienio veikėjų oficialios retorikos bendraujant su nevalstybiniais veikėjais ir retoriką apibendrinant savo užsienio politikos gaires. Esmė ta, kad Irako kurdai, megzdami itin glaudžius santykius su išorės veikėjais gali ne padidinti, o sumažinti savo įtaką bei būti manipuluojami dėl išorės teikiamo finansavimo bei skverbimosi į reformų kūrimą, jiems oficialiai deklaruojant demokratijos stiprinimo siekį. Be to, pastebėtina, kad užsienio valstybių kišimasis, netgi akcentuojant demokratijos kūrimo tikslus, gali turėti destruktivių padarinių, kadangi užsienio valstybių išitraukimas į valstybės reikalus yra laikomas viena svarbiausių terorizmą iššaukiančių priežasčių.

Vertinant Irako Kurdistano reprezentacijos užsienyje poveikį, kurdų veikimo padariniai priklauso nuo aplinkybių: išorės veikėjų, kurie finansuoja kurdus kariniais tikslais bei nuo ekonominių santykių su išorės veikėjais (sudaryti sutartis ir gaudami pelną, diversifikuodami ekonomiką kurdai tikisi būti kuo labiau nepriklausomi ir mažiau pažeidžiami). Tad viena vertus, stabilizuojantis poveikis gali būti tuomet, kai kurdai, finansuojami išorės veikėjų, prisideda prie kovos su teroristinėmis grupuotėmis. Paradoksalu, bet kita vertus, destabilizuojantis poveikis taip pat siejamas su terorizmu ir išorės veikėjais: tyrime buvo atskleista, kad dėl išorės veikėjų išitraukimo gali padidėti terorizmo rizika, nepaisant, kad užsienio jėgos deklaruoja išitraukimą į regioną tam, kad kovotų su terorizmu bei apsaugotų savo piliečius.

Tikimasi, kad šis darbas prisidės prie nevalstybinių veikėjų santykių su išorės veikėjais analizės populiarinimo. Tai pat, viliamasi, kad nevalstybinių veikėjų analizė prisidės ir prie platesnio valstybių veikimo supratimo.

Literatūros saraksts

1. Valensi, C. (2015). *Non-State Actors: A Theoretical Limitation in a Changing Middle East*. https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/systemfiles/4_Valensi.pdf
2. Rabinovich, I., Sabel, R., & Eran, O. (2016). *A Century since the Sykes-Picot Agreement: Current Challenges*. Institute for National Security Studies. 1-4. <http://www.jstor.org/stable/resrep08741>
3. Ottaway, M. (2015). *Learning from Sykes-Picot*. Wilson Center. 5-6. https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/learning_from_sykes_picot.pdf
4. Zaman, S. (2012). *Rise of the Non-State Actors in Middle East: Regional Dimensions*. 54-55. <https://www.researchgate.net/publication/309231572>
5. Palani, K., Khidir, J., Dechesne, M., Bakker, E. (2019). *Strategies to Gain International Recognition: Iraqi Kurdistan's September 2017 Referendum for Independence, Ethnopolitics*. [3.https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17449057.2019.1596467?scroll=top&needAccess=true](https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17449057.2019.1596467?scroll=top&needAccess=true)
6. Ababakr, Y. M. (2020). *Iraqi Kurdistan Region: from paradiplomacy to protodiplomacy*. Review of Economics and Political Science. 2. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/REPS-01-2020-0002/full/html>
7. Bet-Shlimon, A. (2019). *City of black gold: Oil, ethnicity, and the making of modern Kirkuk*. Stanford, CA: Stanford University Press.
8. *Foreign Relations*. Kurdistan Regional Government. (n.d.). <https://gov.krd/english/the-governments-mission/foreign-relations/>
9. *UK Government policy on the Kurdistan Region of Iraq*. (2015). 6-7. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201415/cmselect/cmfaff/564/564.pdf>
10. Palani, K., Khidir, J., Dechesne, M., Bakker, E. (2019). *Strategies to Gain International Recognition: Iraqi Kurdistan's September 2017 Referendum for Independence*. 6. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17449057.2019.1596467?scroll=top&needAccess=true>

11. Husein, B. (2017). *The Kurdish issue: the Kurds between the historical dream and the ambiguous reality*. 13-14.
https://projekter.aau.dk/projekter/files/261766604/Thesis_2017.pdf
12. O'Driscoll, D., & Sasnal, P. (2015). *Is Three a Crowd? The Kurds, Baghdad and Poland*. 1.
[https://www.files.ethz.ch/isn/194259/PISM%20Policy%20Paper%20no%2030%20\(132\).pdf](https://www.files.ethz.ch/isn/194259/PISM%20Policy%20Paper%20no%2030%20(132).pdf)
13. Stengel, F. A. (2017). *Non-State Actors and Foreign Policy*. ResearchGate. 3.
https://www.researchgate.net/publication/317586521_Non-State_Actors_and_Foreign_Policy
14. **Geeraerts, G. (1995)**. *Analyzing Non-State Actors in World Politics*.
<http://poli.vub.ac.be/publi/pole-papers/pole0104.htm>
15. Valensi, S. (2015). *Non-State Actors: A Theoretical Limitation in a Changing Middle East*. 61-62 https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/systemfiles/4_Valensi.pdf
16. Dallas-Feeney, C. P., & About The Author(s) Christopher P. Dallas-Feeney. (2019). *Violent Non-State Actors in the Middle East: Origins and Goals*. 2-3.
<https://www.e-ir.info/2019/05/28/violent-non-state-actors-in-the-middle-east-origins-and-goals/>
17. Yesiltas, M., & Kardas, T. (2018). *Non-state armed actors in the Middle East. Geopolitics, ideology, and strategy*. 10-11. Cham: Springer International Publishing.
18. Valensi, S. (2015). *Non-State Actors: A Theoretical Limitation in a Changing Middle East*. 63-64. https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/systemfiles/4_Valensi.pdf
19. Arslan, S. (2019). *Transborder Ethnic Kin and the Dynamics of Peace Processes: Insights from the Kurdish Conflict*.
<https://proxy.lnb.lt:2065/doi/full/10.1080/13698249.2019.1667721>
20. Kamel, L. (2017). *The Frailty of Authority. Borders, Non-State Actors and Power Vacuums in a Changing Middle East*. 69.
https://www.iai.it/sites/default/files/newmed_authority.pdf
21. Stengel, F. A. (2017). *Non-State Actors and Foreign Policy*. ResearchGate. 3.
https://www.researchgate.net/publication/317586521_Non-State_Actors_and_Foreign_Policy
22. Simonaitytė, V. *Konsociacinės diplomatijos modelio įgyvendinimo ypatybės. Šveicarijos atvejis*. 31-33. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/31930/1/2335-7185_2011_V_9.PG_27_50.pdf

23. McGarry, J., & O’Leary, B. (2007). *Iraq's Constitution of 2005: Liberal consociation as political prescription*. OUP Academic. 671-692.
<https://academic.oup.com/icon/article/5/4/670/704299>
24. Mason, T. (2014). *Democracy, Civil War, and the Kurdish People Divided between Them*. 112-128. https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137409997_6
25. *MMP: Ansar al-Islam*. FSI. (n.d.).
https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/ansar-al-islam#highlight_text_12167
26. Sosnowski, P. (2016). *Characteristics of selected security threats in the Kurdistan region in Iraq*. 63-64.
https://www.researchgate.net/publication/306523079_CHARACTERISTICS_OF_SELECTED_SECURITY_THREATS_IN_THE_KURDISTAN_REGION_IN IRAQ
27. Kamel, L. (2017). *The Frailty of Authority. Borders, Non-State Actors and Power Vacuums in a Changing Middle East*. 21.
https://www.iai.it/sites/default/files/newmed_authority.pdf
28. Mohammed, H. K., & Owtram, F. (2014, January 1). *Paradiplomacy of Regional Governments in International Relations: The Foreign Relations of the Kurdistan Regional Government (2003 – 2010)*. Brill. 68.
https://proxy.lnb.lt:2196/stable/pdf/43899159.pdf?ab_segments=0%2F5SYC-5882%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Af2c0fad1a3e16c1d0e9ed3495707b42a
29. Zadeh, Y. A., & Kirmanj, S. (2017). *The Para-Diplomacy of the Kurdistan Region in Iraq and the Kurdish Statehood Enterprise*. 588.
https://proxy.lnb.lt:2196/stable/pdf/90016497.pdf?ab_segments=0%2F5SYC5882%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Aba78810f7d25c9ce950b4b2a6e404c08
30. Ababakr, Y. M. (2020). *Iraqi Kurdistan Region: from paradiplomacy to protodiplomacy*. 2.
<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/REPS-01-2020-0002/full/pdf?title=iraqi-kurdistan-region-from-paradiplomacy-to-protodiplomacy>
31. Mohammed, H. K., & Owtram, F. (2014, January 1). *Paradiplomacy of Regional Governments in International Relations: The Foreign Relations of the Kurdistan Regional Government (2003 – 2010)*. Brill. 70-75.
https://proxy.lnb.lt:2196/stable/pdf/43899159.pdf?ab_segments=0%2F5SYC-5882%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Af2c0fad1a3e16c1d0e9ed3495707b42a
32. Zadeh, Y. A., & Kirmanj, S. (2017). (PDF) *The Para-Diplomacy of the Kurdistan Region in Iraq and the Kurdish Statehood Enterprise* . 588.

- https://proxy.lnb.lt:2196/stable/pdf/90016497.pdf?ab_segments=0%2F5SYC-5882%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3A571585baeebe20b57b409d79090b10b
33. Stengel, F. A. (2017). *Non-State Actors and Foreign Policy*. ResearchGate. 15.
https://www.researchgate.net/publication/317586521_Non-State_Actors_and_Foreign_Policy
 34. Ewald, J. (2017). *Is Kurdistan heading toward democracy? A Case Study of Democratization process in Iraqi Kurdistan*.29-34. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1177035/FULLTEXT01.pdf>
 35. Yesiltas, M., & Kardas, T. (2018). *Non-state armed actors in the Middle East. Geopolitics, ideology, and strategy*. Cham: Springer International Publishing.
 36. Sosnowski, P. (2016). *Characteristics of selected security threats in the Kurdistan region in Iraq*.
https://www.researchgate.net/publication/306523079_CHARACTERISTICS_OF_SELECTED_SECURITY_THREATS_IN_THE_KURDISTAN_REGION_IN IRAQ
 37. Kopeček V., Hoch, T. and Baar, V., (2016). *De Facto States and Democracy: The Case of Abkhazia*. In: Szymańska, D. and Chodkowska-Miszczuk, J. editors, *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, No. 32, Toruń: Nicolaus Copernicus University, pp. 85–104. DOI: <http://dx.doi.org/10.1515/bog-2016-0017>
 38. Ewald, J. (2017). *Is Kurdistan heading toward democracy? A Case Study of Democratization process in Iraqi Kurdistan*.10-12. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1177035/FULLTEXT01.pdf>
 39. Stansfield, G. (2003). *Iraqi Kurdistan: Political Development and Emergent Democracy*. 21
 40. https://books.google.lt/books?hl=en&lr=&id=FB4ErXPRRd0C&oi=fnd&pg=PR3&dq=kurdistan+influence+politics+iraq&ots=qIQHit_iwQ&sig=Biv31XGEd6veQd1717vdpt3WL_o&redir_esc=y#v=snippet&q=lijphart&f=false
 41. Pinar, D. (2020). *The Kurdish Movement and the Democratic Federation of Northern Syria: An Alternative to the (Nation-)State Model?*
<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/19448953.2020.1715669>
 42. Kaya, Z., Keranen, O. (2015). *Constructing identity through symbols by groups demanding self-determination: Bosnian Serbs and Iraqi Kurds*. 1-7.
http://eprints.lse.ac.uk/63319/1/Constructing_identity.pdf
 43. Kaya, Z. *Maps into Nations: Kurdistan, Kurdish Nationalism and International Society*. 41.
http://etheses.lse.ac.uk/645/1/Zeynep_Maps_into_Nations.pdf

44. Voller, Y. (2012). *From rebellion to de facto statehood: international and transnational sources of the transformation of the kurdish national liberation movement in iraq into the kurdistan regional government*.
http://etheses.lse.ac.uk/474/1/Voller_From%20rebellion%20to%20de%20facto%20statehood.pdf
45. Anaid, A., Tigdar, E. (2019). Iraqi Kurdistan's Statehood Aspirations: A Political Economy Approach.
46. Palani, K. , Khidir, J., Dechesne, M., Bakker, E. (2019). *Strategies to Gain International Recognition: Iraqi Kurdistan's September 2017 Referendum for Independence*. 3-4.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17449057.2019.1596467?scroll=top&needAccess=true>
47. Rahman, B. (2016). Emerging Kurdistan. *The Fletcher Forum of World Affairs*, 40(1), 11-12.
<http://proxy.lnb.lt:2066/stable/45290055>
48. O'Leary, B. (2013). *The Federalization of Iraq and the Break-up of Sudan: Government and Opposition*. Cambridge Core. 513.
<https://www.cambridge.org/core/journals/government-and-opposition/article/federalization-of-iraq-and-the-breakup-of-sudan-1/BC78AD8F21F41B3820FB2D3AC2F49F0A>
49. Karwan Jamal Tahir, the KRG High Representative to the UK Q&A with BRAND KURDISTAN Region of Iraq on the ties between the UK and the KRG. Kurdistan Regional Government. (2020). <https://uk.gov.krd/?news=karwan-jamal-tahir-the-krh-high-representative-to-the-uk-qa-with-brand-kurdistan-region-of-iraq-on-the-ties-between-the-uk-and-the-krh>
50. *Oil and Gas Chapter Jan. 5. final - Stanford Law School*. (n.d.). 4-7.
<https://law.stanford.edu/wp-content/uploads/2018/04/ILEI-Oil-and-Gas-Law.pdf>
51. Nader, A., Hanauer, L., Allen, B., & Scotten, A. (2016). *Regional Implications of an Independent Kurdistan*. 9.
https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1400/RR1452/RAND_RR1452.pdf
52. Gürsoy, Y. (2020) Reconsidering Britain's soft power: lessons from the perceptions of the Turkish political elite, *Cambridge Review of International Affairs*. 1.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09557571.2020.1832959>
53. *Soft Power 30*. Soft Power. (2019). <https://softpower30.com/>

54. *UK is Kurdistan's Partner of Choice*. rudaw.net. (2013).
<https://www.rudaw.net/english/business/24112013>
55. The Committee Office, H. of C. (n.d.). House of Commons - UK Government policy on the Kurdistan Region of Iraq - Foreign Affairs.
<https://publications.parliament.uk/pa/cm201415/cmselect/cmfa/564/56409.htm#note37>
56. Smith, B., Walker, N., & Robinson, T. (2019, May). *Bilateral relations with the Kurdistan region in Iraq*. 2-13. House of Commons Library.
<https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cdp-2019-0056/>
57. Mirawdaly, S. (2020, gruodžio 2 d.). Have you asked him about free speech and freedom of expression! No good for uk reputation to support dictatorship in region of kurdistan, more than quarter of century those people ruling the region as you see rising on human violation, just last few months in city of arbil and zakho they arrested number of journalist and civil organisation activist, since that time, they don't let them family to visit them, them solicitors try to see them, officially asked authorities to meet them, but all the time has been refused by authorities in Arbil and zahko, now nobody knows anything about them they still alive or not. <https://www.facebook.com/ukinerbil>
58. *Chapter 7: Beyond the state*. House of Lords - The Middle East: Time for New Realism - Select Committee on International Relations. (2017).
<https://publications.parliament.uk/pa/ld201617/ldselect/ldintrel/159/15910.htm>
59. Fischer-Tahir, A. (2021). *Media and Mapping Practices in the Middle East and North Africa*. 303. <https://www.jstor.org/stable/j.ctv1hw3z0w>
60. Rapnouil, M. L. (2018,). *Alone in the desert? How France can lead Europe in the Middle East*. ECFR. 3-7.
https://proxy.lnb.lt:2196/stable/pdf/resrep21499.pdf?ab_segments=0%2F5SYC-5882test%2Fagg_test_onlyccda&refreqid=fastly-default%3Abf14f61c6f3f0701420a90bf4925bc31
61. Institut François Mitterrand, Rosé, C., Quilès, P., Estier, C., Glavany, J., & Védrine, H. (2013). *Danielle Mitterrand et les Kurdes*. Institut François Mitterrand.
<https://www.mitterrand.org/Danielle-Mitterrand-et-les-Kurdes.html>
62. *Resolution 688 (1991) / adopted by the Security Council at its 2982nd meeting, on 5 April 1991*. (1991). <https://digitallibrary.un.org/record/110659?ln=en>
63. Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. (2017). *Speech by President Emmanuel Macron Ambassadors' Week 2017*. France Diplomacy - Ministry for Europe and Foreign Affairs.
<https://www.diplomatie.gouv.fr/en/the-ministry-and-its->

- [network/news/ambassadors-week/prior-editions/ambassadors-week-edition-2017/speech-by-president-emmanuel-macron-ambassadors-week-2017/](https://www.diplomatie.gouv.fr/en/our-ministers/jean-yves-le-drian/speeches/article/ambassadors-week-2017-closing-speech-by-m-jean-yves-le-drian-minister-for)
64. Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. (2017). *Ambassadors' Week 2017 - Closing speech by M. Jean-Yves Le Drian, Minister for Europe and Foreign Affairs (31.08.2017)*. France Diplomacy - Ministry for Europe and Foreign Affairs. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/our-ministers/jean-yves-le-drian/speeches/article/ambassadors-week-2017-closing-speech-by-m-jean-yves-le-drian-minister-for>
 65. Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. (2018). *Iraq – Parliamentary elections (12.05.18)*. France Diplomacy - Ministry for Europe and Foreign Affairs. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/iraq/news/article/iraq-parliamentary-elections-12-05-18>
 66. Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. (2020). *Iraq – Attacks against the security forces in the Kurdish autonomous region*. France Diplomacy - Ministry for Europe and Foreign Affairs. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/iraq/news/article/iraq-attacks-against-the-security-forces-in-the-kurdish-autonomous-region>
 67. Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. (2019). *Iraq (5 Nov. 19)*. France Diplomacy - Ministry for Europe and Foreign Affairs. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/iraq/news/article/iraq-5-nov-19>
 68. Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. (2019). *Stabilizing post-crisis countries*. France Diplomacy - Ministry for Europe and Foreign Affairs. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/the-ministry-and-its-network/the-crisis-and-support-centre/stabilizing-post-crisis-countries/>
 69. *Nationwide public opinion poll of iraqi citizens* (2020). 11-12. <https://www.iri.org/sites/default/files/irq-20-ns-01-pt-public.pdf>
 70. *Iraq: Freedom in the World 2020 Country Report*. Freedom House. (2020). <https://freedomhouse.org/country/iraq/freedom-world/2020>
 71. *Arab barometer V. Iraq country report*. Arab Barometer. (2019). [4.https://www.arabbarometer.org/wp-content/uploads/ABV_Iraq_Report_Public-Opinion_2019.pdf](https://www.arabbarometer.org/wp-content/uploads/ABV_Iraq_Report_Public-Opinion_2019.pdf)
 72. *The 2019-20 Arab opinion index*. Arab center for research & policy studies. (2020). 48. <https://www.dohainstitute.org/en/Lists/ACRPS-PDFDocumentLibrary/Arab-Opinion-Index-2019-2020-Inbreef-English-Version.pdf>

73. Cook, S. A. (2020, September 15). *Macron Wants to Be a Middle Eastern Superpower*. Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2020/09/15/macron-france-lebanon-turkey-middle-eastern-superpower/>
74. Gaston, S. (2020). *UK Public Opinion on Foreign Policy and Global Affairs Annual Survey – 2020*. 32. <https://bfpg.co.uk/wp-content/uploads/2020/06/BFPG-Annual-Survey-Public-Opinion-2020-HR.pdf>
75. *Baromètre IRSN 2020: La perception des risques et de la sécurité par les français* (2020). 29. https://www.irsn.fr/FR/IRSN/Publications/barometre/Documents/IRSN_Barometre_2020-analyse.pdf
76. Gaston, S. (2020). *UK Public Opinion on Foreign Policy and Global Affairs Annual Survey – 2020*. 50. <https://bfpg.co.uk/wp-content/uploads/2020/06/BFPG-Annual-Survey-Public-Opinion-2020-HR.pdf>
77. *The 2019-20 Arab opinion index*. Arab center for research & policy studies. (2020). 459-60. <https://www.dohainstitute.org/en/Lists/ACRPS-PDFDocumentLibrary/Arab-Opinion-Index-2019-2020-Inbreef-English-Version.pdf>
78. *Arab barometer V. Iraq country report*. Arab Barometer. (2019). 11-15. https://www.arabbarometer.org/wp-content/uploads/ABV_Iraq_Report_Public-Opinion_2019.pdf

Summary

“Kurdish politics in Iraq: strengthening democracy or increasing the risk of conflict?” takes a close look at the functioning of representation rights, granted for the Kurdistan region of Iraq. The work discloses the differing positions on the role of non-state actors in the mother countries and international relations. The integralist approach presents the importance of a unitary state and consocialists offer different position by stating the importance to represent the non-state actors. Moreover, the literature offers a wide spectrum of stabilizing and destabilizing factors, which are associated with the role of non-state actors. In order to see the real dynamics of diplomacy between non-state and state actors, United Kingdom and France have been chosen because of their colonial history in the Middle East. **The object** is the effect of representation rights of Kurdistan region of Iraq in international relations. **The problem** is the creation of stable Kurdistan region of Iraq image, which does not disclose the tension in Middle East. **The first argument** is that the image of Kurdistan region of Iraq stability is an ideological vision, which has political motives, because the reality is contrary to the image: divided, not always foreseeable and dependent on circumstances. **The second argument** is that the creation of democracy without having borders can be destructive to the safety of Middle East. In order to answer to **the main research question** and know what effect the representation rights, granted to the Kurdistan region of Iraq, have in international relations, **the five objectives** have been formulated: to evaluate the role of non-state actors in international relations, to analyze how the Kurdistan region of Iraq forms its image, to identify the dynamics the relationship of the Kurdistan region of Iraq and United Kingdom and the relations of the Kurdistan region of Iraq and France, to disclose what are the main challenges in creation of representation, facing the non-state actors in Middle East, and to examine if the representation of the Kurdistan region of Iraq could have a stabilizing effect. It has been observed that the hypotheses are true, because the image of stable Iraqi Kurdistan does not reflect reality, and the foreign countries, even the ones declaring the need of democracy can make a path for the instability in the region. Regarding the paradoxes, observed in this work, the thesis is expected to contribute to the further analysis of non-state actors in international relations, especially when knowing that countries of colonial past agree on the importance of non-state actors and admit that states are not holding the full power in the country.